

LOODUSKAITSE ARENGUKAVA AASTANI 2020

TÄITMISE ARUANNE

Koostaja: Keskkonnaministeerium

Tallinn 2021

Sissejuhatus

„Looduskaitse arengukava aastani 2020“ (edaspidi *looduskaitse arengukava*) kinnitati Vabariigi Valitsuse 26.07.2012 korraldusega nr 332. Looduskaitse arengukava rakendusplaan (edaspidi *rakendusplaan*) on koostatud aastateks 2016–2020. Rakendusplaan kinnitati Vabariigi Valitsuse 18.12.2015 korraldusega nr 533.

Looduskaitse arengukava on strateegiline lähtedokument looduse kaitse ja kasutamisega seotud valdkondade arendamiseks kuni aastani 2020. Arengukaval on kolm strateegilist eesmärki:

- Inimesed tunnevad, väärtustavad ning hoiavad loodust ja oskavad oma teadmisi igapäevaelus rakendada.
- Liikide ja elupaikade soodne seisund ja maastike mitmekesisus on tagatud ning elupaigad toimivad ühtse ökoloogilise võrgustikuna.
- Loodusvarade pikaajaline püsimine on tagatud ning nende kasutamisel arvestatakse ökosüsteemse lähenemise põhimõtteid.

Aruanne annab ülevaate looduskaitse arengukava eesmärkide saavutamise ja tulemuslikkuse kohta. Looduskaitse arengukava vastutavaks täitjaks on Keskkonnaministeerium (KeM), kaasvastutavad on Maaeluministeerium (MeM), Rahandusministeerium (RaM), Haridus- ja Teadusministeerium (HTM), Siseministeerium, Kultuuriministeerium (KuM), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM), Justiitsministeerium. Olulisimad rahastamisallikad arengukava täitmisel sel perioodil olid Eesti maaelu arengukava 2007–2013 ning Eesti maaelu arengukava 2014–2020, EL struktuurifondid, EL LIFE programm, Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) looduskaitse programm ja keskkonnateadlikkuse programm ning riigieelarve.

Ülevaade arengukava täitmisest eesmärkide lõikes

1. Inimesed tunnevad, väärtustavad ning hoiavad loodust ja oskavad oma teadmisi igapäevaelus rakendada

Tabel 1. Esimese eesmärgi indikaatorid

Indikaator	Baastase (2012. a)	2020. a sihttase	2020 ¹ . a saavutustase
Keskkonnateadlikkuse indeks ²	37,9	47	47
Koolide ja lasteaedade poolt kasutatavate loodusõppeprogrammide arv	270	340	300 ³
Keskkonnaharidusprogrammi läbinud inimeste arv	133 000	175 000	177 000 ⁴
Looduskaitse teadusuuringute programmi rakendunud valdkondade arv	0	6	6
Loodusradade külastajate arv	1,55 miljonit	1,75 miljonit	2,6 miljonit

Kokkuvõtvalt saab indikaatorite saavutustasemetega abil hinnata esimese strateegilise eesmärgi täitmist üsna edukaks.

Perioodiliselt korraldatava Eesti elanikkonna keskkonnateadlikkuse uuringu kohaselt (indikaatorina toodud keskkonnateadlikkuse indeks võtab kokku vastaja hinnangud enese keskkonnateadlikkusele, hoiakud teatud keskkonnaaspektide suhtes ning vastaja konkreetse käitumise) on inimeste hinnangud nii iseenda kui ülejäänud elanikkonna käitumise keskkonnateadlikkusele aasta-aastalt tasapisi paranenud. Võrreldes varasemate aastatega on pea kõiki keskkonnasäästlike tegevusi sageli järgivate inimeste osatähtsus kasvanud.

Koolide ja lasteaedade poolt kasutatavate loodusõppeprogrammide arv on kasvanud. Loodusõppeprogrammide puhul on oluline, et kasutuses olevad programmid oleksid asjakohastel teemadel ja oskuslikult läbiviidud (st kvaliteetsed). Tänapäeval eeldatakse, et õppeprogrammides käsitletakse loodushoiu temaatikat seostatuna tarbimisega, loodusressursside kasutamisega, inimeste käitumisega jmt. Nüüdseks on olulisemad looduskaitseteemad erinevate programmidega kaetud, nii et edaspidi keskendutakse programmide optimeerimisele ja kvaliteedi tõstmisele. Keskkonnaharidusprogrammides osalenud inimeste arv on aasta-aastalt pisut kasvanud.

Loodusradade külastajate arv on oluliselt kasvanud, ületades 2020. aasta sihttaset, millest võime järeldada, et inimesed väärtustavad looduses liikumise võimalusi üha enam. 2020. kevadel alanud koroonapandeemia näitas samuti, et ühiskonna vajadus kvaliteetsete looduskülastusvõimaluste järgi on kõrge.

Käivitatud on suuremahulisi teadusuuringuid 6 olulises looduskaitsevaldkonnas –punase raamatu seisundihinnangud; liikide elupaiganõudlus; pärandniitude elurikkus; soolupaikade taastamine; metsade elurikkus ning ökosüsteemiteenuste kaardistamine.

¹ Eeldatav tulemus seisuga 2020. a lõpp.

² Eesti elanikkonna keskkonnateadlikkuse hindamiseks korraldatakse perioodiliselt uuringuid: https://www.envir.ee/sites/default/files/ASO/2020_keskkonnateadlikkuse_uuring.pdf. Arengukavas toodud algset indikaatorit on täpsustatud, asendades keskkonnateadlike inimeste osakaalu keskkonnateadlikkuse indeksiga, mis võtab kokku kolm näitajat – vastaja hinnang enese keskkonnateadlikkusele, hoiak teatud keskkonnaaspektide suhtes ning vastaja konkreetne käitumine. Indeksi maksimaalne väärtus on 100 punkti.

³ 2019. a

⁴ 2019. a seis.

Olulisemad järeldused ja suuremad saavutused 1. strateegilise eesmärgi täitmisel on:

- Perioodiliselt korraldatava Eesti elanikkonna keskkonnateadlikkuse uuringu kohaselt on inimeste hinnangud nii iseenda kui ülejäänud elanikkonna käitumise keskkonnateadlikkusele aasta-aastalt tasapisi paranenud. Indeksi väärtuse kasv on tingitud sellest, et suurenenud on nende elanike osakaal, kes käituvad sageli keskkonnasäästlikult (sorteerivad prügi, eelistavad keskkonnasäästlikku transporti, ostavad öko/mahe/kasutatud tooteid, väldivad kilekottide kasutamist) ning teevad seda keskkonnakaitselistel kaalutlustel. Samas peab märkima, et inimeste keskkonnasäästlik käitumine avaldub pigem tagajärgedega tegelemises (nt prügi sorteerimine) kui keskkonnakahju tekkimise ennetamises (nt tarbimise vähendamine, mis katkestaks keskkonnavaenuliku tootmis- ja tarbimisahela) ning probleemid, mis pole n.ö käegakatsutavad, jäävad inimeste jaoks sageli liiga kaugeks ja abstraktseks, et nende olulisust tajuda ning seost oma käitumisega näha.
- 2017/2018 koostati KeMi eestvedamisel keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava⁵.
- KIKi Keskkonnaprogrammi (KP) keskkonnateadlikkuse programmis käivitati 2014. aastal lihtsustatud menetlus koolidele ja lasteaedadele toetuse taotlemiseks keskkonnahariduskeskuste riiklikku õppekava toetavates õppeprogrammides osalemiseks. Lihtsustatud menetlus on suurendanud koolide ja lasteaedade poolset keskuste külastamist: 2019. a taotles toetust ca 64% Eesti üldhariduskoolidest ning 38% lasteaedadest. Aastal 2020 toetati läbi lihtsustatud menetluses koole ja lasteaedu üle 1,35 milj euroga.
- Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) elukeskkonna arendamise rakenduskava 2007–2013 raames viidi keskkonnahariduse kättesaadavuse parandamise ja ühtlustamise eesmärgil ellu meede Keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamine. Toetust kasutasid Keskkonnaamet (KeA), Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK), Eesti Loodusmuuseum (ELM), kohalikud omavalitsused (KOVid) ja ülikoolid. **Kokku rajati või renoveeriti üle Eesti 32 objekti**, sh täiendati kaitsealade ekspositsioone: näiteks Pärnu Loodusmaja, Tartu Keskkonnahariduskeskus, Tallinna loomaia keskkonnahariduskeskus Saaremaa Teadus- ja Huvikooli keskkonnahariduskeskus, Palade Loodushariduskeskus ning KeA Iisaku looduskeskus, uuendati Endla looduskaitseala ekspositsiooni, ehitati välja uued ekspositsioonid Lahemaa RP keskus, Otepää looduskeskuses jm, lisaks sisustas KeA spetsiaalse sisseseadega keskkonnahariduse bussi. Lisaks hoonete rajamisele või korrastamisele uuendati ka õpikeskkond.
- Aastatel 2012–2016 rekonstrueeris RMK ERF toel 413,5 km ulatuses loodusradu 77 kaitsealal, näiteks Marimetsa, Paukjärve, Jussi ja Kakerdaja loodusradad, Alatskivi, Meenikunno ja Nigula matkarajad, Männikjärve, Orjaku, Koigi ja Viru õpperajad jmt. EL Ühtekuuluvusfondi (ÜF) toel on aastatel 2016–2020 lisandunud 66,4 kilomeetrit loodusradu, mis esitlevad taas esinduslikku valikut kaitstavate alade mitmekesisusest. Lisaks sellele tähistas ja varustas täiendavate puhkekohtadega RMK neil aastatel matkajatele RMK Matkatee kaks haru kogupikkusega 1195 km. Matkatee tähistamine tähendas juba olemasolevate loodusradade omavahelist ühendamist, mille käigus korrastati ja uuendati kaitsealaid läbivaid raja lõike kokku 188,4 km. Looduses liikujate seas järjest populaarsust koguv RMK matkatee sai 2018. aastal lisaks 615 km pikkusega Penijõe-Aegviidu-Kauksi haru, mis oma teekonnal läbib ja esitleb 182 kilomeetril 54 erineva kaitsealuse objekti väärtusi. Aastal 2019 tehti RMK hallatavale külastustaristule 2,6 miljonit külastust. Inimeste soov looduses viibida on Eestis olnud pidevalt tõusuteel, ent 2020. aasta kevadel alanud pandeemia ajal kasvas looduses viibida soovivate inimeste arv plahvatuslikult. Vajadus korrastada, arendada ja laiendada meie looduskülastuse taristut on jätkuvalt suur, tarve uute täiendavate loodusradade ja puhkekohtade järele on eriti tungiv suuremate asustuskeskuste nagu Tallinn ja Tartu läheduses.
- Alates 2010. aastast tunnustatakse silmapaistvaid looduse heaks panustajaid nende tegevuse eest looduskaitset looduskaitsemärgiga. Looduskaitsemärgil on 3 liiki –

⁵ https://www.envir.ee/sites/default/files/keskkonnahariduse_teadlikkuse_tegevuskava_2019-2022.pdf

looduskaitse kuldmärk, hõbedane **looduskaitsemärk** ning **noore looduskaitaja märk**. Kuldmärk antakse koos Eerik Kumari nimelise looduskaitsepreemiaga, hõbemärk omistatakse oluliste looduskaitsete teenetega isikuile ning noore looduskaitaja märk tublidele loodushuvilistele koolinoortele. Perioodil 2012–2020 on välja antud 9 kuldmärki, 57 hõbemärki ning 147 noore looduskaitaja märki.

- Iga-aastaselt tähistatakse Märjalade Ühingu ja Eestimaa Looduse Fondi (ELF) eestvõttel ning KeM toetusel rahvusvahelist märjalade päeva.
- Alates 1980. aastast tähistatakse maikuus KeM ja KeA eestvedamisel looduskaitsekuud, mis algab looduskaitsepäevaga ning kestab ülemaailmse keskkonnapäevani 5. juunil. Looduskaitsekuu üks eesmärk on igal aastal süvitsi tutvustada üht looduskaitsevaldkonda. Traditsiooniliselt toimub sel kuul mitmeid üritusi (ekskursioone, loenguid, õppepäevi ja matku), millega püütakse loodust kõigile lähemale tuua ja arusaadavamaks ning mõistetavamaks muuta, eesmärgiks tugevdada ja hoida inimeste sidet loodusega. Looduskaitsekuu teemad on olnud järgmised: 2012 – Allikad ja jõed – elu voolavad lätted; 2013 – Pärand täis elu; 2014 – Mere ja ranniku kaitse; 2015 – Eesti maastikud; 2016 – Eesti Loodus – oma või võõras. 2017 – Eestilt Euroopale, Euroopalt Eestile, 2018 – Terve Eesti, 2019 – Igaühe loodushoid, 2020. aastal oli teemaks – Hoia, mida armastad!
- Alates 2018. aastast tähistame augusti teisel laupäeval Eesti looduse päeva. See ettevõtmine kutsuti ellu „Eesti Vabariik 100“ juubeliürituste ühe osana Riigikantselei, KeMi ja Eesti Looduskaitse Seltsi (ELKS) koostöös. Päeva eesmärgiks on meie loodushoiu ühingute, muuseumite ja seltside vahendusel aidata kõigil Eesti loodust paremini väärtustada ja hoida. Igal aastal on toimunud ohtralt Eesti loodust ja selle mitmekülgset tutvustava ettevõtmist - matku, koolitusi, töötubasid, kontserte ja palju muud.
- Aastast 2010 on KeM igal aastal korraldanud looduskooli ajakirjanikele. Looduskoolid toimuvad väljasõidu vormis meie kaitstavatele aladele, kus tutvustatakse looduskaitse probleeme ja lahendusi.
- **Käivitatud on iga-aastane konkurss „Keskkonnakäpp“⁶, millega tunnustatakse ja tõstetakse esile keskkonnasõbralikku haridustegevust.**
- Iga-aastaselt korraldatakse konkurss „Aasta Keskkonnategu“⁷, millega tunnustatakse ja tõstetakse esile organisatsioone, sõpruskondi, eraisikuid, kes on teinud konkreetse teo Eesti looduskeskkonna hüvanguks või suurendanud keskkonnateadlikkust, vt.
- Iga-aastaselt korraldatakse konkurss „Aasta Keskkonnasõbralik Ettevõtte“⁸, millega tunnustatakse ettevõtteid, kes on rakendanud meetmeid, millel on positiivne mõju keskkonnale ja mis võiks innustada ka teisi ettevõtteid kasutama keskkonnasäästlikke lahendusi, vt.
- 2017. aastal loodi Eesti Keskkonnahariduse Ühingu, mille eesmärgiks on tugevdada keskkonnaharidusvõrgustikku ning parandada ja ühtlustada pakutavate keskkonnahariduslike tegevuste kvaliteeti⁹. Ühingu eestvedamisel on alustatud õppeprogrammide kvaliteedihindamist. 2020. a sügiseks on hinnatud 454 programmi. Kvaliteedimärgise „Läbimõeldud programm“ on saanud neist 347.
- KeA Euroopa Sotsiaalfondist rahastatud programmis „Keskkonnahariduse arendamine“ koostati analüüs olukorrast keskkonnatemaatika käsitlemisest formaalhariduses ning keskkonnahariduse hetkolukorrast. Analüüsiti õpetajate täiendkoolitusvajadust keskkonnateemade lõimimiseks teistesse ainevaldkondadesse ning koolide ja lasteaedade varustatust säästva arengu teemaliste õppematerjalidega. Portaalis www.keskkonnaharidus.ee tehti õpetajatele kättesaadavaks õppeklipid koos töölehtedega keskkonna- ja jätkusuutliku arengu temaatika näitlikustamiseks¹⁰. Samuti hinnati

⁶ <http://www.keskkonnakapp.ee/>

⁷ <http://www.keskkonnategu.ee/>

⁸ <http://www.keskkonnaauhind.ee/>

⁹ <https://keskkonnaharidus.ee/et/vorgustik/eesti-keskkonnahariduse-uhing>

¹⁰ <https://keskkonnaharidus.ee/et/oppematerjalid/keskkonnaklipid>

looduskoolide ja keskkonnahariduskeskuste spetsialistide täiendkoolitusvajadusest ja võrgustikukoostöö toimimist. Töötati välja täienduskoolituskava üldharidus- ja kutsekoolide ning lasteaiaõpetajatele keskkonnateema lõimimisest õppeprotsessi ning viidi läbi täienduskoolitused. Töötati välja ja jagati keskkonnahariduskeskustele tasuta kasutamiseks aktiivõpet toetavad õppekomplektid keskkonna- ja jätkusuutliku arengu temaatika (nt elurikkuse tähtsus rannaniidu ökosüsteemi näitel) näitlikustamiseks. Loodi kolm interaktiivset õuesõppeks kasutatavat õppekeskkonda (Avastusrada¹¹, Keskkonnakompass¹², E.loodus.ee¹³).

- Keskkonnahariduskeskused (Saadjärve Looduskool, MTÜ Tipu Looduskool jpt) said KIKi keskkonnaprogrammi keskkonnateadlikkuse programmist toetust õppeprogrammide väljatöötamiseks ja õpivara soetamiseks.
- Korraldatud on erinevaid täiendkoolitusi nii õpetajatele kui ka keskkonnahariduskeskuste juhendajatele. Mitmeid selliseid koolitusi on toetanud KIK.
- ELMi Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Keskkonnahariduse arendamine Eesti Loodusmuuseumi kogude baasil“ tulemusel digiteeriti üle 228 000 säiliku, sh pildipank ning tehti avalikult kättesaadavaks PlutoF infosüsteemis. Kogud tehti kättesaadavaks ka eestikeelsena, et lihtsustada andmebaasi kasutamist põhikooli ja gümnaasiumi tasemel. Õpetajatele loodi rakendus Minu loodusheli, mille abil saab looduses õppida liike, viia õpilastega läbi loodusvaatlusi ja täiendada rühmatööna loodusvaatluste andmebaasi.
- ELM on koostanud igal aastal vähemalt kolm elurikkust tutvustavat temaatilist näitust ning uuendanud ja ajakohastanud oma püsiekspositsiooni, mille põhjal pakutakse igal aastal koolidele ja lasteaedadele kuni 45 erinevat muuseumitundi/õppeprogrammi (haridusprogrammides osaleb igal aastal keskmiselt 20 000 last ja noort). Loodusteadlaste ja -kaitsjate järelkasvu koolitatakse tillukeste, väikeste ja noorte teadlaste klubides, mille töös osaleb igal aastal umbes 160 õpilast lasteaiastest põhikooliõpilasteni.
- 2020. aasta kevadest on avatud ELMi virtuaalmuuseum, mis kajastab ka neid näitusi, mida muuseumis enam ei eksponeerita. Virtuaalmuuseumi külastaja saab kasutada eesti, vene- ja ingliskeelset audiogiidi ning koolidele on virtuaalmuuseumi külastamiseks koostatud digitaalsed õppematerjalid. Sihtrühmade laiendamiseks on kasutusele võetud ka teisi digitehnoloogiaid – ELMi külastuskogemust täiendavad liitreaalsus ja virtuaalreaalsus ning muuseumi loodusõhtud on kuulatavad podcasti ehk taskuhäälinguna.
- Ajavahemikus 2010–2020 on Keskkonnaagentuur (KAUR) välja andnud kolm looduskaitse ülevaatekogumikku. Neist viimane, aastal 2020 ilmunud [Eesti looduse kaitse aastal 2020](#) on kõige põhjalikul kajastades muuhulgas ka möödunud kümnendile seatud sihtide saavutamist.
- KAUR on kakskümmend aastat avaldanud looduskaitse statistikat aastavahetuse seisuga (vt [EELIS infolehel](#)). Aastate 2018 ja 2019 kohta on statistiline ülevaade avaldatud kaardiloona (vt [2018. a kaardilugu](#) ja [2019. a kaardilugu](#)). 2020. aastal ilmus kaardiloona ka looduskaitse ülevaatekogumiku kokkuvõte - <https://arcg.is/1yLnmL>.
- 2017. aastal avas KeA Eesti suuremaid kaitsealasid ühendava kodulehe www.kaitsealad.ee. Leht on seotud Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS) lehega ning juhatab kaardirakenduse kaudu Eestimaa loodusväärtuste kohta täpsemat infot leidma. Samuti on KeA poolt koostatud kõiki meie rahvusparke tutvustavad trükised (kolmes keeles)¹⁴, rahvusparke tutvustavad filmiklipid¹⁵ ning välja töötatud on rahvusparkide ühtne sümboolika ja logod.

¹¹ <http://avastusrada.ee>

¹² <http://www.keskkonnakompass.ee>

¹³ <http://e.loodus.ee>

¹⁴ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/keskkonnaharidus/trukised>

¹⁵ <https://kaitsealad.ee/et/uudised/valminud-est-rahvusparke-tutvustavad-luhifilmid>

- Valminud on RMK mobiilirakendus „RMK Loodusega koos“, mis annab infot RMK poolt ette valmistatud looduses liikumise võimaluste kohta, mh on seal kajastatud kõik kaitstavate loodusobjektide avalikud piirid, sh vööndite piirid.
- KeA korraldab Eestis Euroopa Kaitsealade Liidu (*EUROPARC Federation*) algatatud noore looduskaitse programmi tegevusi. Programmi eesmärk on leida noori aktiivseid inimesi, kes on huvitatud loodusest ja tunnevad vastutust Euroopa loodusväärtuste säilimise eest ning soovivad kaasa rääkida selleteemalistes Euroopa arengutes. Kursused noortele toimuvad kõikides meie rahvusparkides¹⁶. 2004. a toimus esimene noore looduskaitse kursus Lahemaal, viimane Alutaguse rahvusparkis aastal 2019. Alates 2014. aasta kevadest toimuvad lisaks suvistele kursustele ka jätkuseminarid kaks korda aastas (kevadel ja sügisel).
- Alates 2008. aastast korraldab KeA keskkonnahariduslikku võrgustikku¹⁷ toetavaid ja arendavaid keskkonnahariduse konverentse. Alates 2015. aastast on need konverentsid olnud üleriigilised ning alates 2017. aastast on seda tehtud koos KeMiga.
- Aastal 2011 algatas KeA üleriigilise projekti, mille abil tehti täiskasvanutele keskkonnaharidus kättesaadavamaks, pakkudes neile võimalust osaleda loodus- ja kultuuripärandit käsitlevatel loenguõhtutel.
- KeA korraldas 2018. aastal üleriigilise KOVide keskkonnaspetsialistide koolitusprogrammi¹⁸, mille üheks väljundiks oli ka vastav käsiraamat (2019. aastal). Eesmärk oli täiendada KOVide spetsialistide teadmisi keskkonnateemadel ning tugevdada koostööd riigiasutuste vahel, kaasatud oli 74 omavalitsust 79st. Koostatud on ka jätkuprogramm. Lisaks korraldab KeA vastavalt võimalustele ja vajadusele igal aastal KOVidele jm. huvigruppidele temaatilisi koolituspäevi – võõrliigid, loomaabi, maastikukaitse jne.
- 2017. a allkirjastati ühiste kavatsuste memorandum KeM ja HTM vahel¹⁹, eesmärgiks ühtlustada ja parandada keskkonnahariduse kvaliteeti
- Aastal 2020 tähistati augustikuus Eesti looduskaitse 110. aastapäeva²⁰. Toimusid mh teadusseminar Kuressaares, Artur Toomi mälestuskivi avamine Vilsandil, KeA tasuta matkad meie kaitsealadele kõikides maakondades, KeA ja KeM ühiskampaania „110 paid Eesti loodusele“, mille raames kutsuti loodusesõpru tegema heategusid Eesti loodusele ning tehtud ka avalikkusega jagama ja palju muud.
- Käimas on looduskaitsekommunikatsiooniprojekt NaturallyEst-LIFE "*Piloting Natura2000 communication in Estonia*" (nr: LIFE16-GIE_EE_000665), (periood 1. juuli 2017 kuni 16. märts 2022), mida koordineerib Eestimaa Looduse Fond. Projekti laiemaks eesmärgiks on parandada inimeste teadlikust Natura 2000 võrgustikust ning lahendada konflikte looduskaitstes, sh koolituste, seminaride, õppekäikudega üheskoos maahoolajate, kohalike elanike ning looduskaitse riiklike võtmeisikutega leida ühisosa loodushoiu veelgi tulemuslikumaks korraldamiseks. Projekti raames on muuhulgas kahe aasta jooksul mitu tuhat inimest olnud kaasatud niiduelustiku kaitsele ja uurimisele suunatud kodanikuteaduse kampaaniasse "Eesti otsib nurmenukku" ning koolitatud looduskaitse ametnikke kommunikatsioonioskuste alal.
- Eestimaa elanike loodusteadlikkust on oluliselt kasvatanud niinimetatud aasta tegijate valimine ja tutvustuskampaaniad. Aasta lindu valitakse aastast 1995; aasta orhideed alates 2010., aasta looma alates 2013., aasta mulda alates 2014., aasta seent ja sammalt alates 2017. ja aasta kala alates 2019. aastast.
- Aastal 2018 valisid Eesti keskkonnaorganisatsioonid Eesti rahvusloomaks hundi.

¹⁶ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/keskkonnaharidus/junior-ranger>

¹⁷ <https://keskkonnaharidus.ee/et/vorgustik/>

¹⁸ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/kohalikule-omavalitsusele>

¹⁹ https://www.envir.ee/sites/default/files/uhiste_tegevuste_memorandum_31.marts_2017_0.pdf

²⁰ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/keskkonnaharidus/looduskaitse-110>

- Keskkonnaministeerium teeb tihedat koostööd MTÜ-ga Eesti Loodusturismi Ühing, mille asutasid 2018. aastal Eesti loodusturismiga tegelevad ettevõtted. Ühingu eesmärgiks on senisest enam teadvustada Eesti kui kõrge väärtusega loodusriigi maine ja kuvandi olulisust ja selle säilitamise ja parendamise vajadust nii Eestis kui rahvusvaheliselt. Ühingu üheks oluliseks eesmärgiks on ka loodussõbraliku ning loodusteadliku turismi põhimõtete ning standardite väljatöötamine, propageerimine ja kinnistamine. KeA ja EMÜ koostöös on iga-aastaselt korraldatud loodusturismi konverentse. 2020. a algatati Eesti põlislooduse päeva tähistamise traditsioon.
- Keskkonnahariduse ja –teadlikkuse valdkonnas tegutsevate organisatsioonide kohta Eestis annab ülevaate portaali www.keskkonnaharidus.ee, mida haldab KeA. 2020. a suvel uuendati portaali, täiustati otsingumootoreid ja parandati sisuhaldust.
- Arengukava perioodi jooksul on käivitatud suuremahulisi teadusuuringuid 6 olulises looduskaitsevaldkonnas – ohustatud liikide punase raamatu koostamiseks vajalikud liikide seisundihinnangud, mis hõlmasid mitme suure elustikurühma inventuure; katusliikide (metsis, valgeselg-kirjurähn, lendorav, hunt, ilves jpt) elupaiganõudluse uuringud; pärandniitude elurikkuse uuringud mh erinevates majandamistingimustes ning nende ökoloogiline toimimine; soelupaikade taastamisega seotud uuringud; metsa elurikkuse uuringud, mh metsaalade ökoloogilisest sidususest, metsakuivendamise mõjust ning nende mõjude leevendusmeetmetest; ning ökosüsteemiteenuste seisundist.

2. Liikide ja elupaikade soodne seisund ja maastike mitmekesisus on tagatud ning elupaigad toimivad ühtse ökoloogilise võrgustikuna

Tabel 2. Teise eesmärgi indikaatorid

Indikaator	Baastase (2012. a)	2020. a sihttase	2020. a saavutustase
Paranenud seisundiga loodusdirektiivi liikide arv	Soodsas seisundis 23, ebapiisavas seisundis 41, halvas seisundis 7, teadmata 25 liiki ²¹	28 liigi seisund paranenud, kõigi liikide seisundi hinnang on teada	Soodsas seisundis 55, ebapiisavas seisundis 27, halvas seisundis 10, teadmata 7 liiki ²²
Heas seisundis liikide osakaal linnudirektiivi liikidest	65% ²³	80%	47% ²⁴
Kohaste kaitsejuhistega liikide arv	45	155	165
Uute Eestisse sisse tulnud invasiivsete võõrliikide arv aastas	2...3	0...1	2
Hooldatavate poollooduslike koosluste pindala	25 000 ha	45 000 ha	37 500 ha
Rangelt kaitstavate tüpoloogiliselt	8,7%	10%	13,1% ²⁵

²¹ Loodusdirektiivi rakendamise aruanne (2007): <http://bd.eionet.europa.eu/article17/speciesreport>

²² Loodusdirektiivi rakendamise aruanne (2019): <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>

²³ *Birds in Europe* (2004): http://www.birdlife.org/action/science/species/birds_in_europe/index.html

²⁴ Elts, J., Ellermaa, M., Kaasiku, T., Kuus, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Ojaste, I., Ots, M., Tammekänd, I., Volke, V. 2019. ; Lühikokkuvõte Eestis esinevate haudelindude (Aves) liikide ohustatuse hindamistulemustest 2019. Riigihanke "Liikide ohustatuse hindamine - II etapp (Keskkonnaamet)" (viitenumber 202812) osa 2 "Eestis esinevate haudelindude (Aves) liikide ohustatuse hindamine" lõpparuanne Keskkonnaametile. Eesti Ornitoloogiaühing. Lk 1-13. <https://infoleht.keskkonnainfo.ee/GetFile.aspx?id=-159687570>

²⁵ Range kaitse all on 306 323 ha, Eesti topograafia andmekogu, Maa-amet 2020. <https://geoportaal.maaamet.ee/est/Ruumiandmed/Eesti-topograafia-andmekogu-p79.html>; Statistilise metsainventeerimise andmetel on range kaitse all 14,3%±4%, SMI suhtelise vea suurus rangelt kaitstava metsamaa puhul on +/-4,0%, s.t 95%-se tõenäosusega jääb pindala vahemikku 318 342–345 954 ha (Aastaraamat Mets 2018 <https://www.keskkonnaagentuur.ee/et/aastaraamat-mets-2018>).

esinduslike metsade osakaal metsamaa pindalast			
Taastatud loodusliku veerežiimiga sookoosluste pindala	100 ha	10 000 ha	11 000 ha
Paranenud seisundiga üleeuroopaliselt ohustatud elupaigatüüpide arv	Soodsas seisundis 25, ebapiisavas seisundis 21, halvas seisundis 9, teadmata 5 elupaigatüüpi ²⁶	14 elupaigatüübi seisund (sh ökoloogiline sidusus) paranenud, kõik hinnangud on teada	Soodsas seisundis 34, ebapiisavas seisundis 22, halvas seisundis 4, teadmata 0 elupaigatüüpi ²⁷
Seiratavate liikide ja elupaigatüüpide arv	Loodusdirektiivi liike seires 74 Linnudirektiivi liike seires 120 Elupaigatüüpe seires 26 I kategooria liike seires 54	Loodusdirektiivi liike seires 96 Linnudirektiivi liike seires 221 Elupaigatüüpe seires 60 Kõik I kat liigid seiratud	Loodusdirektiivi liike seires 77 Linnudirektiivi liike seires 210 ²⁸ Elupaigatüüpe seires 40 ²⁹ Kõik I kat liigid seiratud ³⁰
Rohevõrgustiku sidusust näitavate indikaatorliikide arv	0	15	15

Indikaatorite saavutustaseme järgi saab arengukava teise eesmärgi täitmist hinnata üldiselt heaks, välja arvatud linnustiku seisundi osas, mille seisund on halvenenud. Eluslooduse seisundit hindavate seireprogrammide hulk on kasvanud – peaaegu kõigile linnu- ja loodusdirektiivi liikidele ning elupaigatüüpidele, samuti kõige rangema kaitsekategooria liikidele on vajalik seire olemas. Seetõttu on paranenud ka teave nende seisundi kohta. Viimase Euroopa Komisjonile esitatud loodusdirektiivi aruande järgi on teave võrreldes varasemaga oluliselt paranenud – kõigi loodusdirektiivi 60 elupaigatüübi seisundid on hinnatud ning võrreldes varasema 25 liigiga on teadmata vaid 7 loodusdirektiivi liigi seisund 99st.

Rohevõrgustiku sidusust näitavateks indikaatorliikideks on määratud nii liike, kes vajavad soodsa seisundi saavutamiseks suuri, heterogeenseid loodusalasid (suurkiskjad – hunt, karu, ilves), kindlat elupaika (lendorav, metsis, laanerähn, valgeselg-kirjurähn), kui ka liike, kes vajavad vaba vooluvett, et hõlmata sobilikud kudealad (lõhe ja meriforell) või sobivaid väiksemaid maastikuelemente, et elupaikade vahel liikuda (sõõrsilmik, teelehe-mosaikliblikas, suur-rabakiil, rabakonn, rohukonn, harivesilik).

Ohustatud liikide kaitse parimaks korraldamiseks koostatud kaitsejuhiste – liigikaitse tegevuskavade ettevalmistuse osas on eesmärk suudetud isegi juba ületada. Hooldatavate poollooduslike koosluste pindala on kasvanud 12 000 ha võrra ning lisaks on taastamisel ca 3000 ha. Rangelt kaitstavate metsade pindala on samuti kasvanud, saavutades 13,1%. Kuid tüpoloogilise esindatuse osas ei ole eesmärki veel saavutatud laane-, salu ja soovikumetsade osas, kus range kaitse alla võtmise protsess on veel pooleli. Projekteeritavate kaitstavate alade kihile on kantud metsaalad kõigi vajakute katmiseks ning sellega on tagatud nende alade ajutine kaitse kuni vastavate alade kaitse alla võtmise menetluse lõpuni. Sookoosluste veerežiimi taastamise osas on tehtud olulisi edusamme. 2020. aasta lõpuks on taastamistööd ellu viidud juba rohkem kui 11 000 hektaril. Lisaks on taastamistöid alustatud veel ca 5000 hektaril.

²⁶ Loodusdirektiivi rakendamise aruanne (2007): <http://bd.eionet.europa.eu/article17/habitatsreport>

²⁷ Loodusdirektiivi rakendamise aruanne (2013): <http://bd.eionet.europa.eu/article17/reports2012/habitat/report/>

²⁸ Seires ei ole liike, keda pole otstarbekas traditsiooniliste meetoditega seirata ja kelle seisundit hinnatakse muude, asjakohasemate meetoditega (näiteks inventuuridega).

²⁹ Riiklikus eluslooduse seires mitte-seiratavate elupaigatüüpide kohta kogutakse infot teiste meetoditega.

³⁰ Seires ei ole liike, kes on Eestis tõenäoliselt välja surnud ja keda pole seetõttu võimalik seirata või kelle seisundit hinnatakse muude, asjakohasemate meetoditega: siniraag, habekakk, rabapistrik, väike-laukhani, rohekärnkonn

Eelpoolnimetatud tegevuste tagajärjel võib märgata ka Eesti looduse seisundi paranemist. Soodsas seisundis on 57% loodusdirektiivi elupaigatüüpide ja 56% liikidest. Näiteks on rannaniitude, loopealsete, jõgede, siirdesoode ja lammi-lodumetsade puhul võimalik täheldada paranemistrendi. Liikidest on olukord paranenud näiteks mitmetel taime- ja kalaliikidel ning nahkhiirtel, samuti on paranemas euroopa naaritsa ja kõre olukord. Lindudest on kasvanud näiteks meri-, kala- ja kaljukotkaste, värbkaku, kanakulli, ohakalinnu, lepalinnu, tamme-kirjurähni, käosulase ja kaelustuvi arvukus.

Kuid paranemisest ei saa rääkida kõigi meie ohustatud liikide ja elupaigatüüpide puhul. Linnudirektiivi liikide seisundi hindamisel lähtuti Eesti haudelindude ohustatuse piirkondlikest hinnangutest 2008 ja 2019. Tuleb ka arvestada, et suur osa linnuliikidest on rändajad ja nii kanduvad Eestis pesitsevatele asurkondadele üle ka rändeteede ja talvitusalaade keskkonna halvenemisest põhjustatud muutused. See väljendub meil pesitsevate Aafrikas talvituvate haudelindude (näiteks suitsu-, räasta- ja kaldapääsuke, mõned põõsalindude liigid jt) arvukuse tugevas languses viimasel aastakümnel. Kuid langeva arvukusega liikide hulgas on ka palju paikseid fooniliike, kelle arvukus sõltub ainult kohalikest keskkonnatingimustest, näiteks nurmkana, teder, laanepüü, tutt- ja salutihane, porr, laanerähn jt. Haudelindude arvukus on kõige rohkem kahanenud niidu- ja põlluliikidel, aga ka järvedel pesitsevatel liikidel ning kõige vähem soodes pesitsevatel liikidel. Märkimist väärib mitmete I kaitsekategooria kaitsealuste liikide arvukuse tõus (merikotkas, kaljukotkas) või arvukuse vähenemise aeglustumine (niidurüdi, väike-konnakotkas), mis on selgelt aktiivsete looduskaitsemeetmete rakendamise tulemus. Jätakuvalt on halvas seisus lendorav, nõmme-tähniksinitiib, rohe-kärnkonn, siig ja nõtk näkirohi, halveneb viigerhülge, ilvese, suurvidevlase, kivisisaliku, raba ja rohukonna ning kobarpea, kollase kiviriku, soohiilaka seisund. Linnuliikidest on languses näiteks laanepüü, metskurvits, metsis, must-toonekurg, suur konnakotkas, punarind, salu lehelind, vainurastas, ööbik, turteltuvi, mets-lehelind, must kärbsenäpp, põialpoiss, aed-põõsalind, nõmmelõoke ja suurkoovitaja. Elupaigatüüpide ei ole me veel suutnud parandada näiteks liigirikaste madalsoode, puisniitude, vanade loodumetsade ja soo-lehtmetsade seisundit. Paljude ohustatud elupaigatüüpide ja liikide, sh eriti metsaelupaigatüüpide soodsa seisundi kõigi aspektide saavutamiseks on üks arengukava periood liiga lühike ajavahemik.

Olulisemad järeldused ja suuremad saavutused 2. strateegilise eesmärgi täitmisel on:

- Ohustatud ja väheuuritud liikide seisundi selgitamiseks ja andmete uuendamiseks on aastatel 2012–2020 alustatud ja/või läbi viidud inventuure mh järgmistele liikidele ja liigirühmadele: kiilid, ujurid, paks jõekarp, jõe- ja ojasilm, kasetriibik, väikelendlased, pisiteod, metsamardikad, lammiöölane, nõmmnelk, talvituvad veelinnud, metsis, lendorav, väikepistrik, valge-toonekurg, mudanäpp, loopealsete elustik, looduskaitsealised olulised seeneliigid ja sammaltaimed. Käimas on projektid vähetuntud samblike ja kiletiivaliste (mesilaslased, erakherilased) inventeerimiseks, mille käigus hinnatakse käsitletavate liikide ohustatust lähtudes uutest andmetest. Liigiandmeid on kogutud näiteks ka aasta linnu kampaaniate käigus. Väga olulisi andmeid on kogutud soontaimede, päevaliblike ja imetajate atlaste koostamisprojektide raames. Oluline teetähis Eesti elurikkuse uurimisel kaasates ulatuslikult vabatahtlikke (ca 800 kaastöölist) on haudelindude levikuatlase avaldamine aastal 2018, mis muuhulgas võtab kokku nii Eesti linnustiku levikus kui ka arvukuses toimunud pikaajalised muutused. Käivitunud on imetajate levikuatlase koostamine.
- KIK KPst on 2012–2020 rahastatud üle 100 otseselt liikide kaitsega seotud projekti, summas üle 4 miljoni euro.

- 2019–2021 toimub rakendusliku eesmärgiga nn RITA teadusprojekt³¹, mis käsitleb mh tolmeldajate hukkumise põhjuseid. Olulist informatsiooni on projektist oodata looduslikke tolmeldajaid mõjutavate tegurite kohta, nt maastikumuster, elupaikade kvaliteet.
- ÜF rahastusel on koostatud või koostamisel liikide levikumudelid järgmistele kaitsealustele liikidele: metsis, lendorav, valgeselg-kirjurähn, laanerähn, kassikakk, kaljukotkas, kanakull, põldtsiitsitaja, kivisisalik, rohunepp, männisinlane, mudanepp, kasetriibik, must-toonekurg, apteegikaan jt. Elupaiga prognoosmudelid on sõltuvalt liigist leidnud erinevat kasutust nii praktilises kaitsekorralduses, inventuuride ja seirete korraldamises kui ka loodusteaduslikes rakendusuuringutes.
- 2015. aastal alustati punase nimestiku regulaarse uuendamise ja täiendamise süsteemi loomist ning rakendamist muutmaks liikide ohustatuse hindamine ühekordsetest projektidest pidevaks protsessiks. Töö toimub KeA, KeMi ja teadlaskonna koostöös KIKi keskkonnaprogrammi toel. Moodustati Eesti liikide punase nimestiku juhtrühm, mille ülesandeks on nõustada punase nimestiku koostamist. Eesti keelde tõlgiti Maailma Looduskaitseliidu (IUCN) ohustatuse hindamise juhendmaterjalid, IUCN koolitajad viisid läbi koolitusprogrammi liigirühmade kuraatoritele ning korraldasid näidishindamise. Hindamise läbiviimiseks valmis EELIS keskkonnas vastav hindamismoodul. Eesmärk on tagada pidevalt uuenev teaduslik ülevaade liikide ohustatuse kohta – süsteemselt ajakohastatav rahvusvahelistele nõuetele vastav punane nimestik. Aastatel 2017–2020 on hinnatud ligikaudu pooled Eesti liikide registrisse³² kantud liikidest, ca 14 000 taksonit. Viienda hindamise (2017–2019) käigus käsitletud liikidest omistati kategooria „piirkonnas väljasurnud“ veidi üle 100 liigile (<1%), hinnangu saanud liikidest ligikaudu pooled osutusid kuuluvat kategooriasse „soodsas seisundis“ ja ligikaudu 40% kategooriasse „puudulike andmetega“. Ohustatud (kriitilises seisundis, väljasuremisohus, ohualtid) liikide osakaal hinnatud liikidest jääb erinevatel meetoditel arvatuna vahemikku 8-12%. Punase nimestiku indeksi suundumusi saab vaadelda neil liikidel, kelle ohustatust hinnati meil IUCN-i juhiste järgi juba aastatel 2007–2008 tervel liigirühmal: imetajatel, haudelindudel, kahepaiksetel, soontaimedel ja sammaldel. Neist kõige ohustatum rühm on nii toonase kui ka viimase hindamise järgi olnud kahepaiksed ning kõige vähem ohustatuks on mõlemal korral osutunud imetajad. Ainus taksonirühm, mille üldseisund on veidi paranenud, on samblad. Viimase kümne aasta vältel on tunduvalt halvenenud haudelindude seisund. Linnud on väga head indikaatorid, kes reageerivad kiiresti keskkonnamuutustele (sh elupaikade kaole) ja lindude kohta on olemas pikaajalised andmed. Samas tuleb arvestada, et suur osa linnuliike on rändajad ja nii ilmneb Eesti linnustiku seisundis ka rändeteede ja talvitusalaade keskkonna halvenemise mõju.
- 2014. aastal alustati KIKi keskkonnaprogrammi toetusel uue eesti taimede levikuatlase koostamist. Selle raames toimub olemasoleva andmestiku (varasemad inventuurid, seired, andmebaasid, herbaariumid jms) läbitöötamine, koondamine ja kontrollimine ning üle Eesti taimede kaasaegse levikuandmestiku kogumine. Välitööde käigus määrati harulduste ja kaitsealuste liikide leiukohad koordinaatide ja ohtrushinnangutega, mis andis olulise täienduse ka keskkonnaregistrile ning sisendi Eesti punase raamatu taimede osa koostamiseks. Projekti tulemusena koostatakse kõigile kättesaadav veebipõhine taimede levikuatlas.
- Ohustatud liikidele kohaste kaitsemeetmete planeerimiseks ja rakendamiseks on **aastatel 2012–2020 moodustatud täiendavad püsielupaigad** lendoravale, merikotkale, must-toonekurele, rohunepile, kivi-kurerehale, aasnelgile, kuninga-kuuskjalale, kanakullile, suur- ja väike-konnakotkale, sinisele kopsurohule, mägi-piimputkele ja ahtalehisele kareputkele. Lisaks sellele on täiendatud ja korrastatud paljude liikide - naaritsa, metsise, kaitsealuste seente, merikotka, kõre, kivisisaliku, laialehise nimestiku, soohiilaka, kollase

³¹ <https://forbee.ee>

³² <https://elurikkus.ee/>

kiviriku, kaitsealuste samblaliikide, kassikaku, kaljukotka, I ja II kategooria käpaliste, eesti soojumika - püsielupaikade kaitset. Töö ohustatud liikide kaitseks püsielupaikade moodustamiseks jätkub ka edaspidi. **Aastatel 2012–2020 kinnitati 48 tegevuskava**, näiteks väikeluigele, viigerhülgele, hallhülgele, tedrele, suur-konnakotkale, põldtsiitsitajale, metsisele, merikotkale, lendoravale, kaunile kuldkingale, kassikakule, kaljukotkale, kalakotkale, ida-võsalillele, ebapärlikarbile, harjusele, kivisisalikule, kõrele, must-toonekurele, nahkhiirtele, saaremaa robirohule, tõugjale ja väike-konnakotkale. **Kokku on kohased kaitsejuhised koostatud juba 165 liigile.**

- Metsise kui boreaalsete metsade suunisliigi elupaigategurite kompleksuuringute raames (ÜF rahade abil) uuriti Soomaa piirkonnas telemeeriliste abivahendite abil ja uudsel nn talgumeetodil metsiste elupaigakasutust ja kiskluse mõju, kasutades kaasaegseid DNA-põhiseid meetodeid. Samuti käivitati metsise elupaikade taastamiseksperiment (kraavide sulgemine, kujundusraied), mis annab väärtuslikku infot nii metsise kaitsekorra tulemuslikumaks muutmiseks kui ka kõdusoometsade loodusväärtuste ja nende sihttaastamise võimaluste kohta. Soomaa katsealadel on pärast eksperimente jätkatud elupaigamanipulatsioonide tulemuslikkuse hindamist järeelseiretega, mida on vajalik jätkata ka järgmisel aastakümnel. Lisaks on alustatud ja saadud esimesed tulemused väikekiskjate ohjamise mõju kohta metsise sigimisedukusele. Metsise seisundi parandamise kombineeritud meetmed (kaitsekorra täpsustamine koos suurema mahulise elupaiga tervendamise ja väikekiskjate ohjamisega) on andnud positiivseid tulemusi näiteks Kikepera linnualal. Metsiseteemaliste rakendusüuringute tulemused on publitseeritud või publitseerimisel rahvusvahelistes teadusajakirjades.
- Aastal 2012 koostati uuendatud tegevuskava suurkiskjatele. Kava eesmärgiks on hundi, ilvese ja pruunkaru asurkondade soodsa seisundi säilitamine arvestades nii ökoloogiliste, majanduslike kui ka sotsiaalsete aspektidega. Täna on kavas määratletud populatsiooni suuruse saavutanud karu ja hunt. Ilvese asurkond jääb soovitatud arvukusest väiksemaks.
- Juttself-kärnkonna, euroopa naaritsa, lõhe, siia ebapärlikarbi ning euroopa tuura populatsioonide seisundi parandamiseks rakendatakse *ex-situ* liigikaitse meetmeid. Euroopa naaritsaid on regulaarselt asustatud Hiiumaale, kuhu on tekkinud ennast taastootev asurkond. Populatsioon on iseseisev ning täiendavate loomade asustamine saarele on lõppenud. Hiiumaa eduka näite taustal on hakatud planeerima naaritsa populatsiooni taastamist ka Saaremaal. ERF ja ÜF toetustega on rajatud Tallinna loomaaeda liigikaitse labor ja uus aedikute kompleks euroopa naaritsale. Kõre elupaikade säilitamiseks ja parandamiseks on ellu viidud mitmeid praktilisi töid (tugiasustamine – kuivavatest või halvas seisus veekogudest viiakse kudu või kulleseid kasvama ERF toetusega rajatud Penijõe liigikaitselaborisse, kust kõred asustatakse hiljem tagasi algseesse populatsiooni; lisaks toimub kõrele vajaliku avatud liivapinnase taastamine liiviku- ja nõmmeelupaikades ning madalmuruste rannaniiduelupaikade seisundi parandamine). Täna on loodusesse lastud üle 30 000 looma. Käesolevaks ajaks on liigi väljasuremine peatatud ning kõre populatsioonid on kasvanud keskmiselt 9 korda, lisaks on nendest tegevustest tuge saanud ka mitmed teised ohustatud liigid.
- Lisaks on *ex-situ* kaitse edukad näited ka Eesti lõhejõgede algupäraste lõhede geenipangad Põlula Kalakasvatusteskuses ja ohustatud taimeliikide, eriti sõnajalgtaimede, säilituskollektsioonid Tallinna Botaanikaaias. Alustatud on ebapärlikarbi ja euroopa tuura *ex-situ* kasvatamisega RMK Põlula kalakasvanduses.
- Kohalike sortide geneetilise info kogumisele ja säilitamisele aitab kaasa põllumajandusministri käskkirjaga kinnitatud programm Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine aastatel 2014–2020. Maaelu arengukava 2014–2020 raames maksti toetust kohalikku sorti taimede kasvatamiseks ja ohustatud tõugu loomade pidamiseks.

- Toimub iga-aastane karuputke kolooniate ning mere võõrliikide seire. Alates 2016. a on kõigisse eluslooduse seirelepingutesse lisatud teatamiskohustus EL määruse 1143/2014 alusel kehtestatud Euroopa Liidu tähtsusega võõrliikide osas. Võõrliikide sissetuleku vähendamiseks kinnitati Võõrliikide sissetulekute tegevuskava 2020–2025, mis keskendub viiele olulisemale võõrliikide tahtliku sissetuleku teele: lemmikloomad, aiandus, kalapüügivarustus, elustoit/sööt ning veeloomade asustamine.
- Karuputke tõrje käigus on vanades kolooniates näha olulist arvukuse langust ning 600 ha ulatuses on kolooniad hävinud. Siiski leitakse igal aastal juurde uusi kolooniaid ning tõrjepindala on pigem stabiilne. 2020. a oli tõrjes 2170 ha. Vereva lemmalmsa tõrjes on Viljandis ja Pärnus kokku 17 ha.
- Viimastel aastatel leiti Eestis juurde mitu uut võõrliiki: 2018 leiti ahhaattigu (*Achatina fulica*), Kamtsatka kukehari (*Sedum kamtschaticum*) ning liblikas pukspuuleedik (*Cydalima perspectalis*), 2019 tuli teade nn mustpea nälkjast (*Krynickillus melanocephalus*) ning 2020 leiti roheline keldritigu (*Limacus maculatus*). Just uued võõrteoliigid on saanud ka palju avalikkuse tähelepanu. Aastatel 2012–2018 on Eestist leitud kokku 18 uut võõrliiki³³.
- Ohustatud pärandniitude parema kaitse tagamiseks on koostatud Poollooduslike koosluste tegevuskava aastateks 2014–2020 (kinnitatud 2013, uuendatud 2016, 2017, 2020). KIKi, ELi fondide ning erinevate projektide abil on hoogustunud poollooduslike koosluste taastamine. **Enam kui 34 000 ha hooldus tagatakse Eesti maaelu arengukava 2014–2020 poolloodusliku koosluse hooldamise toetusega ja 3500 ha hooldatakse teiste ÜPP toetuste abil. Taastamis- ja hooldustööd toimuvad praegu üle Eesti rohkem kui 40 000 ha poollooduslikel kooslustel, sh taastamises on üle 3000 ha poollooduslikke kooslusi.** Hooldus- ja taastamistöödega on seotud ca 1000 maahooldajat ja ettevõtet kõikjal Eestis. Pärandniitude hoiul on täna maapiirkondades selge positiivne sotsiaal-majanduslik mõju, mis kasvab iga aastaga. Tänu üle kahekümne aasta toimunud süstemaatilisele tööle on mitmete pärandniidukoosluste, nagu alvarid või rannaniidud, seisund pöördunud paranemiskursile. Laiemaulatuslikku poollooduslike koosluste taastamist on piiranud mh taastamismeetmete tingimused (näiteks loodushoiutoetused ei kata taastamise tegelikke kulusid) ning võimalike hooldajate nappus. Probleemiks on olnud ka nõustamismeetmete vähesus pärandniitude maaomanikele ja maahooldajatele. Poollooduslikest kooslustest on kõige kriitilisemas seisus puisniidud, millele on eriti keeruline hooldajaid leida ning mille taastamine on kõige keerukam ja kallim. Selle esmatähtsa elupaigatüübi kohaseks hoolduseks on vaja väga palju lisatööd ning olemasolev toetuskeem ei kata kõiki kulusid. Puisniitude ja loopealsete taastamistoetuste määrasid tõsteti loodushoiutoetuse määras 2017. a algul, kuid jätkuvalt on toetusmäärad madalamad tegelikest kuludest. Struktuurivahenditest on toetatud poollooduslike koosluste taastamist; investeeringuid juurdepääsuteede ja taristu rajamiseks, et tagada ligipääs hooldatavatele poollooduslike koosluste aladele; kariloomade ja karjatamistaristu ning niidutehnika soetamist.
- Koostamisel on uue perioodi poollooduslike koosluste tegevuskava, mille olulisemateks alusuuringuteks on Poollooduslike koosluste jätkusuutliku majandamise tagamise analüüs, PKÜ 2019, Poollooduslike koosluste ökoloogilise toimimise hinnang, Tartu Ülikool 2020, Poollooduslike koosluste hooldustoetuse efektiivsuse hindamine elurikkusele riiklike keskkonnaseirete põhjal. Riho Marja, KAUR 2019.
- Maailmas väga piiratud levikuga loopealsete (*6280) taastamine on edukalt toimunud LIFE projektis Eesti loopealsete karjamaade taastamine (LIFE TO ALVARIS). Projekti käigus taastati üle 2000 ha loopealseid. Projekt valiti 2018. a *Natura 2000 Award*

³³ *Achatina fulica*, *Aproceros leucopoda*, *Asplenium nidus*, *Aureoboletus projectellus*, *Claytonia sibirica*, *Cornu aspersum*, *Cydalima perspectalis*, *Dama dama*, *Eragrostis minor*, *Graptomys kohni*, *Krynickillus melanocephalus*, *Laonome xeprovala*, *Limacus maculatus*, *Orconectes limosus*, *Phytophthora ramorum*, *Procambarus fallax*, *Rangia cuneata*, *Sedum kamtschaticum*

looduskaitseahhinna sotsiaalmajandusliku mõju kategooria võitjaks. Muuhulgas tänu sellele projektile saame rääkida, et loopealsete seisundi trend liigub positiivses suunas. See projekt andis väga tugeva tõuke ning tänagi näeme, et ÜF avatud voo vahendeid kasutatakse eelkõige loopealsete taastamiseks.

- LIFE projektis Rannaniidu taastamine ja tutvustamine Pärnu linnas (URBANCOWS) taastati rannaniite, puhastati ja taastati rannikulõukaid ning ehitati 660 m pikkune Eestis ainulaadne puidust laudtee. Projekt valiti 28 parima 2016–2017 aastal lõppenud LIFE projekti hulka Euroopas. Projekt sai 2016. aastal Maastikuarhitektide Liidu preemia kui Aasta Avalik Ruum. Lisaks on projekti positiivseks tulemuseks KOVi ja riigi edukas koostöö, mille tulemus on innustanud ka teisi mereäärseid linnu – Kuressaare, Tallinn, Haapsalu, oma mereääri roost puhastama et taastada endised vaated ja elupaigad.
- DRAGONLIFE projekti eesmärgiks oli suur-rabakiili ja mudakonna asurkondade kaitse ja säilitamine levila põhjapiiril Eestis ja Taanis. Projekt toimus 2010–2015 ning selle käigus taastati ja rajati sigimisveekogusid kahe nn katusliigi kaitseks, mis andis panuse suurele hulgale puhtaveelistest kalavabadest väikeveekogudest sõltuvatele veelistele ja poolveelistele liikidele, kellest mitmed on haruldased või hävimisohus (rohe-tondihobu, valgelaup-rabakiil, suur-kirjuujur, kollaserv ujur, laiujur, harivesilik jt). Projekt valiti 28 parima 2016–2017 aastal lõppenud LIFE projekti hulka Euroopas.
- LIFE projekti Tiigilendlaste elupaikade parandamine Eestis käigus tegeletakse tiigilendlaste seire ja uuringutega, parandatakse tiigilendlaste talvitustingimusi, tehakse nahkhiirtealast teavitustööd ning kaasatakse aktiivselt inimesi nahkhiire kaitsetegevustesse.
- Lendorava seisundi parandamiseks on käivitatud Eesti-Soome LIFE ühisprojekt koostöö lendorava seisundi parandamiseks Euroopas, mille käigus KeA koos maaomanikega taastab lendorava elupaigavõrgustikku.
- Eesti-Soome ühisprojekti Läänemere rannikelupaikade võrgustike taastamine (LIFE CoastNet) projekti käigus tehakse erinevaid tegevusi (mh kukemarjanõmmede ja rannaniitude taastamine, ebapärlikarbi elutingimuste parandamine jpm) Lahemaa, Paljassaare, Kolga lahe ja Aegna saare kaitsealade kaitse parandamiseks.
- 2020. a lõpus algavad ka uued LIFE projektid, mis keskenduvad Muhu pärandkoosluste kaitsele ning alade sidususe parandamisele (LIFE *Connecting Meadows*) ning väike-laukhane kaitsele (LIFE LWfG CLIMATE).
- Range kaitse all on 13,1% metsamaast, kuid valim ei ole veel tüpoloogiliselt esinduslik – osaliselt on lahendamata vajakud laane- salu- ja soovikumetsade osas. Vajadust neid metsatüüpe senisest tõhusamalt kaitsta näitab mh ka mitmete loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide (vanade looduspõhiste metsade, vanade laialehiste metsade, rohunditerikaste kuusikute ja soo-lehtmetsade) ebasoodne või halveneva trendiga seisundihinnang loodusdirektiivi aruandes. Sobivate alade täiendava kaitse alla võtmisega on edukalt tegeletud. Kaitstavate metsade tüpoloogilise esinduslikkuse parandamiseks moodustati 2019. aastal 58 uut kaitseala, millega võeti range kaitse alla 20 700 ha laane-, salu- ja soovikumetsi. Olemasolevate kaitsealade laiendamise ja tzoneeringute muutmisega on range kaitse alla võetud veel ~3000 ha selliseid metsi. Plaanis on veel nende metsatüüpide kaitseks olemasolevaid kaitsealaid laiendada või kaitsekordasid muuta ~10 000 ha ulatuses. Projekteeritavate kaitstavate alade kihile on kantud metsaalad kõigi vajakute katmiseks ning sellega on tagatud nende alade ajutine kaitse kuni vastavate alade kaitse alla võtmise menetluse lõpuni.
- Koostatud on kaitsealuste soode tegevuskava 2016–2023. **Kaitstavatel aladel on soolupaikade veerežiimi taastamistööd ellu viidud (ERF ja ÜF rahastusega) rohkem kui 11 000 hektaril** (mh Kuresoos Soomaa rahvusparkis, Muraka, Endla, Ohpalu, Alam-Pedja, Viidumäe jt kaitsealadel). ÜF rahalise toetusega on töid alustatud (reaalsed tegevused looduses ning konkreetsete tööde kavandamine ja projekteerimised) veel ca

5000 ha soolupaikadel, peamiselt rabaservadel ja siirdesoodes, kuid viimasel ajal üha rohkem ka madal- ja allikasoodes. Senisest enam on lagesoode kõrval edaspidi vaja keskenduda ka soometsade struktuuri ja funktsioonide taastamisele, kuivõrd loodusdirektiivi märgade metsaelupaigatüüpide – soostuvate ja soolehtmetsade ning siirdesoo- ja rabametsade seisund on hinnatud ebasoodsaks. Nende tööde planeerimiseks on alustatud märgade metsade tegevuskava koostamisega. Jätkuvalt on vaja otsida ja rakendada toimivaid lahendusi vältimaks põllumajandusliku ja metsanduslik kuivenduse kahjulikku mõju elurikkusele.

- Soolupaikade taastamiseks on lõppenud või käimas mitmed LIFE projektid: Nõrglubjaallikate kaitse ja taastamine (LIFE SPRINGDAY); Soode kaitse ja taastamine (LIFE MIRES ESTONIA); Põhja-Euroopa madaliku soode taastamine ja CO₂ emissiooni vähendamine (LIFE PEAT RESTORE).
- ÜF toetusel taastatakse jõeelupaikade ökoloogilisi funktsioone paisude ja kraavitusega rikutud jõelõikudel. Lõppenud on LIFE projektid Alam-Pedja Natura 2000 ala jõgede looduslikkuse taastamiseks (LIFE HAPPYRIVER). Sellesuunalised LIFE projektid on näidanud väga häid tulemusi: projekt HAPPYFISH valiti 2013. aastal üheks parimaks LIFE projektiks Euroopas.
- ÜF toetusel on rahastatud Pärnu jõestiku elupaikade taastamist, mille käigus tagatakse läbipääsud kaitstavatele kalaliikidele ning taastatakse ja rajatakse koelmuid. Kokku taastatakse elupaiku 1500 ha (~3000 km). Olulisemaks tegevuseks projektis on olnud Sindi paisu avamine kalade rändeks. Pärnu jõgi on Eesti tähtsaim lõhejõgi: lõhe taastootmispotentsiaal on teadlaste hinnangul ca 45 000 – 58 000 lõhe laskuvat noorkala aastas.
- Meie jõgedele on viimase 10 aasta jooksul rajatud 86 looduslähedast kalapääsu, 13 tehiskalapääsu ning likvideeritud 27 paisu – kokku on seega 126 erineval objektil lahendatud kalade läbipääsu mure ning seeläbi parandatud veekogu ökoloogilist seisundit. Põlula kalakasvatuse keskuse 17 aastat kestnud noorte meriforellide rannikujõgedesse asustamine on tänaseks võidud lõpetada, sest tänu jõgede ökoloogilisele taastamisele, eelkõige rändeteede avamisele, on asurkonnad tänaseks muutunud piisavalt tugevaks, et iseseisvalt hakkama saada. Lisaks kudealade taastamisele, rändetakistuste eemaldamisel ning populatsioonide tugiasustamisele on oluline ka vabatahtliku kalakaitse organiseerumine, kus kalasõbrad koostöös Keskkonnainspektsiooniga ööpäevaringselt sügiseti lõhejõgedel kalade kudurahu valvavad.
- LIFE integreeritud projekt (IP) Metsa- ja põllumajandusmaastike terviklik majandamine Natura 2000 elupaikade ja liikide seisundi parandamiseks (ForEst&FarmLand, LIFE18 IPE/EE/000007) leiab aset aastatel 2020–2029 ja selle eesmärk on kaitsta ja taastada traditsioonilisi Eesti maastikke ja ökosüsteeme ning parandada seal elavate liikide seisundit. Projektis koostatakse mh tegevuskavad kuivadele ja märgadele metsadele, taastatakse erinevaid metsaelupaiku, samuti poollooduslikke kooslusi, otsitakse lahendusi põllumajanduse loodushoidlikumaks muutmiseks, koostatakse Eesti tolmeldajate tegevuskava.
- ERFist rahastatud looduskaitse rakendusuringute programmis LOORA (2012–2015) analüüsiti Eesti kaitsealade, eelkõige rangete majanduspiirangutega metsaalade võrgustiku funktsionaalsust, sh sidusust nii koosluste kui ka neist elupaikadest sõltuvate liikide säilitamiseks. Uuringutest selgus, et Eesti metsakaitsealad on küll kvaliteetsed, kuid ilma suurepindalaliste loodusmassiivide ja rohevõrgustikuta nad metsast sõltuvate liikide pikaajalist säilimist ei taga. Kaitsealade sidususe loovad eelkõige neid ümbritsevad loodusmaastiku elemendid. Seetõttu on metsaalade kaitsmise kõrval väga oluline ka säästva metsanduse edendamine. Pärandkoosluste ja neile omaste liikide säilimise eelduseks on koosluste hooldamine, mis toetustest hoolimata ei ole paljudel loopealsetel ja rannaniitudel optimaalne. Rannaniitude ja loopealsete seisundi ja sidususe parandamiseks

on vaja niidualasid laiendada ja karjatamiskoormusi diferentseerida, mis muuhulgas eeldab senisest tõhusamat koostööd kohalike elanikega.

- Rohevõrgustiku struktuuri on analüüsitud ELME projektis³⁴ 2018. a kahe maakonna näitel, samuti valitud liikide elupaigavajadustest lähtudes. Koostatud on rohevõrgustiku planeerimise juhend planeeringute koostamisel kasutamiseks³⁵. 2020. a laiendati rohevõrgustiku struktuuri ja sidususe analüüsi ka teistele maakondadele ja selgitatakse välja rohevõrgustikus toimunud maakattemuutused.
- Eesti liitus 2017. aasta lõpus Euroopa maastikukonventsiooniga, mis läbi saame nüüd paremini osaleda Euroopa maastikualases koostöös, jagada oma kogemusi maastiku korraldamisel ja õppida teiste edulugudest. Lisaks riiklike ametiasutuste rollile peab konventsioon oluliseks ka piirkondlike ja kohalike ametiasutuste maastikualast tegevust. Samuti väärtustatakse konventsiooniga avalikkuse, sh huvirühmade ja üksikisikute kaasamist maastikke puudutavate otsuste tegemisel. Moodustati ametlik valdkondade-ülene töörühm infovahetuse soodustamiseks ja konventsiooni täitmiseks, mis kohtub vastavalt vajadusele. Töörühm tegi 2018 ettepaneku esitada Eesti kandidaadiks Euroopa maastikuhinnale projekt „Teeme ära!“, mis leidis konkursil eraldi esiletõstmist. Eesti maastike tutvustamiseks ning väärtustamise edendamiseks algatas ELKS koostöös KeMiga arutelu Eesti rahvusmaastike määratlemiseks ja tutvustamiseks.
- **Aastatel 2012–2020 kehtestati või uuendati kaitsekorra asjakohastamiseks 128 kaitse-eeskirja määrust.** 132 määrusega muudeti kaitsekorda või loodi kaitseala mõne varem kaitse all olnud loodusobjekti (hoiuala, üksikobjekti või püsielupaiga) põhjal. Päris uusi kaitsealasid moodustati 10 määrusega kokku 67 (nendest 58 uut kaitseala moodustati laanosalu- ja soovikumetsade kaitseks). Rida kaitsealuseid loodusobjekte, kus väärtused olid hävinud, võeti ka kaitse alt maha. Lähiaastatel ootab kaitsekorra uuendamist veel umbes 60 kaitse-eeskirja ning see töö jätkub vajaduspõhiselt ka edaspidi. Kaitse-eeskirju ei ole veel 45 enne 1994. aastal vastu võetud kaitstavate loodusobjektide seadust kaitse alla võetud kaitsealal.
- 2020. a seisuga on ajaloolised looduslikud pühapaigad inventeeritud Eesti 105 ajaloolisest kihelkonnast 54-s, lisaks on olemas rahastus veel 5 kihelkonna inventeerimiseks. Inventeerimistega koos on tutvustatud avalikkusele kaardistamise andmeid ja kogutud kohalikele täiendavat infot pühapaikade kohta. Looduslike pühapaikade avalikke teabepäevi on korraldatud 32 korral.
- Keskkonnaministri määruse „Kaitstava loodusobjekti tähistamise kord ja tähised“ muutmise eelnõu on ettevalmistatud ja menetluses. Aastatel 2011–2020 on paigaldatud ca 4500 tähist.
- Täiendavate Natura 2000 alade väljavalimine, olemasolevatel aladel andmete täpsustamine (nii piiri kui eesmärkide osas) ja esitamine Euroopa Komisjonile koos vastava andmestikuga toimusid 2015. ja 2017. a.
- Eesti Natura 2000 võrgustik on saanud Euroopa Komisjoni heakskiidu. Täiendada tuleb Natura standard-andmebaasi kahe lähiaastatel Eestist leitud metsamardikaliigi ja ühe liblikaliigi osas.
- Natura 2000 mõju hindamise tõhustamiseks koostati uus juhendmaterjal „Juhised Natura hindamise läbiviimiseks loodusdirektiivi artikli 6 lõike 3 rakendamisel Eestis“ (koostaja Eesti Keskkonnamõju Hindamise Ühing, 2013, täiendatud 2019). Korraldatud on mitmeid koolitusi mõju hindajatele ja vastavatele ametnikele, sh KOVidele. 2015. a täpsustati keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimise süsteemi seadust mh ka Natura mõju hindamise osas ja koostati KMH/KSH eelhindamise juhend otsustaja tasandil, mis hõlmab ka Natura-eelhindamise. 2020. aastal koostatakse juhendmaterjal loodusdirektiivi artiklil

³⁴ https://www.keskkonnaagentuur.ee/sites/default/files/rohevõrgustiku-toimivuse-analüüs_vahearuanne.pdf

³⁵ https://www.keskkonnaagentuur.ee/sites/default/files/rohevõrgustiku-planeerimisjuhend_20-04-18.pdf

6 lõike 4 rakendamiseks Eestis ja õiguslik analüüs Natura mõju eraldiseisva hindamise vajalikkuse kohta.

- Aastatel 2012–2020 on koostatud uued meetodikad mitmele seireprogrammile – kaitstavate seente, kaitstavate sammalde, pisiimetajate, pisitigude, kivisisaliku, kõre, kiililiste, tõugja, kahepaiksete, kimalaste ja päevaliblikate seiremeetodikad. Uuendatud on metsakoosluste rannikuelupaikade, soode, põllumajandusmaastike ja pärisaruniitide seiremeetodikad. Alustatud on vabatahtlike seiremeetodikate testimist, näiteks kiililiste ja kahepaiksete seires. Euroopa majanduspiirkonna toetusprojekti „Eesti merealade loodusväärtuste inventeerimine ja seiremeetodika väljatöötamine (NEMA)“ käigus koostati meetodikad mereelupaikade seireks. Riikliku eluslooduse seire programmi alusel ei seirata kõiki liike ja elupaiku. Mitmete liikide ja elupaikade puhul on otstarbekam hinnata nende seisundit muude, asjakohasemate meetmetega. Mõnede elupaikade puhul, näiteks mitmed soo- ja niidutüübid, kus väikese valimi põhjal on raske üldistavaid järeldusi teha, kasutatakse seisundi hindamiseks perioodiliselt läbiviidavaid kordusinventuure. Samuti ei ole seires liike, kes on Eestis tõenäoliselt välja surnud ja keda pole seetõttu võimalik seirata või kelle seisundit hinnatakse muude, asjakohasemate meetoditega, nagu näiteks I kaitsekategooria liigid siniraag, habekakk, rabapistrik, väike-laukhani, rohekärnkonn.
- Riikliku seireprogrammi eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire ning mullaseire allprogrammide alusel kogutavate seireandmete hõiveks ja säilitamiseks on ERFi rahadega loodud uus andmekogu – keskkonnaseire andmekogu (KESE). Kõik varasemad eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire andmed on ühtlustatud ja kantud KESEsse.
- Liikide ja elupaikade andmete kaasajastamine andmebaasides on hoogustunud. Seoses Natura 2000 jt teiste eluslooduse-andmete korrastamise vajadusega on täpsustatud elupaikade ja liikide (näiteks jumalakäpa, kivisisaliku, mägi-piimputke, ahtalehise kareputke, kanakulli, kauni kuldkinga, ida-võsalille, pehme koeratubaka, nõmmnelgi, niidurüdi, nõtke näkirohu, muda- ja järv-lahnarohu, aasnelgi, võsu-liivisibula, karvase lippherne, hariliku käokulla, koldja selaginelli, virgiinia võtmeheina, harulise võtmeheina, kummeli-võtmeheina, roheline hiidkupra, kirjukaani, limatünniku, saaremaa robirohu) tuhandeid kirjeid.
- KIKi keskkonnaprogrammist on rahastatud varasemate loodusteaduslike andmekogude digikujule viimist. Näiteks on digiteeritud Eerik Kumari kartoteek, TÜ Loodusmuuseumi päevaliblikate kollektsioon, Baeri herbarium. EELIS andmebaasi täiendati Eesti Maaülikooli haruldaste ja kaitsealuste soontaimeliikide andmebaasi seni digiteerimata levikuandmetega (II ja III kaitsekategooria). Korrastati ja andmebaasistati Eesti Maaülikooli väärtuslik putukakollektsioon ja Tartu Ülikooli kiililiste ning päevaliblikate kogu. Samuti digiteeriti Tallina Botaanikaia herbariumi ja samblike kogusid.
- Aastast 2016 on kasutusel igale loodushuvilisele mõeldud internetipõhise loodusvaatluste andmebaasi (LVA) nutirakendus, mis võimaldab sisestada vaatlusi andmebaasi otse loodusest vaatluskohalt. LVA on kasutusel alates aastast 2008. Nutirakenduse kasutuselevõtuga tõusis aasta jooksul sisestatud vaatluste arv varasemaga võrreldes umbes kolmandiku võrra. Loodushuviliste poolt on aastate peale kokku sisestatud üle 75 000 vaatluse. Lisaks on LVAsse sisestatud imetajate ja lindude levikuatluste ning erinevate projektide vaatlusandmeid. LVAs on vaatlusandmeid kokku ligi 400 000. KAUR on kasutanud LVAd aastatel 2019–2020 vabatahtliku seire töövahendina. LVA nutirakenduse kaasajastamiseks on algatatud arendusprojekt.
- Loodusteaduslike kogude andmestiku koondamiseks ja ühese kättesaadavuse tagamiseks moodustati konsortsium, kuhu kuuluvad Tartu Ülikool, Maaülikool, Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, ELM, KeA ja KAUR (alates 2016). Eesti teaduse taristu teekaardi vahenditest Loodusteaduslikud arhiivid ja andmevõrgustik (NATARC) rahastati elurikkuse andmekogude taristu loomist ja vastavate infosüsteemide arendamist. Lisaks

NATARC vahenditele kasutasid ülikoolid ja ELM kogude digiteerimiseks ka oma eelarvevahendeid. NATARC teenused on suunatud kogu maailma teadlastele, aga ka õpetajatele, õpilastele, looduskaitsetele, riigiametnikele, organisatsioonidele. Projekti käigus loodud teenused on leitavad veebilehelt³⁶. NATARC infosüsteem pakub internetipõhist majutust, tööriistu ning tugiteenuseid kõikidele elurikkuse ja maateadustega seotud andmekogudele³⁷. Enamus infosüsteemis talletatud andmetest on kõigile kättesaadavad avalike veebileidete vahendusel.

- 2020. aastal alustati Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS) uuendamise projektiga (2020-2023). ÜFst ja LIFE IP ForEst&FarmLand projektist rahastatava IT-arendusprojekti eesmärk on looduskaitse ja veevaldkonna andmete senisest parem ja kiirem avalikustamine, andmehalduse muutmine efektiivsemaks ja eesmärgipärasemaks ning andmekvaliteedi tõus. Avalikustatavad EELISe andmed on tulevikus osaks kavandatavast keskkonnaportaalist, mis koondab kokku ja avalikustab kõik keskkonnavaldkonna andmed ja võimaldab teha ka analüüse ning koondeid. Keskkonnaportaalile tehti 2020. aastal valmis veebidisain ja alustati funktsioonide programmeerimisega.
- Elurikkuse tutvustamiseks ja populariseerimiseks on 2021. aasta alguses valmimas Eesti elurikkuse alast teavet koondav Loodusveeb. Loodusveebi info haldamisse hakkavad panustama KeMi haldusala asutused.
- Rahvusvahelise koostöö suurimad muudatused on Eesti liitumine Elurikkuse ja ökoosüsteemiteenuste valitsustevahelise teadusliku tegevusprogrammiga (*Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services-IPBES*) 2016. aastal. Eesti osaleb aktiivselt IPBESi töös ja panustab teadusraportite koostamise erinevatel etappidel poliitikakujundajate poolse sisendi andmisel. 2019 osales Eesti IPBESi esindaja ka Kesk- ja Ida-Euroopa (CEE) NFPde kohtumisel, kus arutati, kuidas saavutada regiooni aktiivsem osalemine nii riikide kui teadusekspertide tasemel.
- Otsustati ASCOBANSi väikevaalaliste kaitse leppe nõudeid mitte üle võtta, sest läbiviidud uuringute põhjal Eesti vetes väikevaalalisi ei ela.
- Eesti ühines Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ning nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokolliga³⁸ 19.03.2019. Maailmas on protokoll ratifitseerinud ligi 130 riiki. Seda on teinud ka EL (2014), kellele see on üks elurikkusealaseid rahvusvahelisi prioriteete. Eesti rakendab Nagoya protokolliga vastavalt EL õigusele. Määrusest 511/2014 tulenevad kohustused võeti Eesti seadusandlusesse üle looduskaitseadusega, kus nimetati Nagoya protokolliga rakendamiseks vajalikud pädevad asutused ja järelevalveasutus ning toodi välja karistusnormid. Nagoya protokolliga kohaseks rakendamiseks Eestis on vajalik ministriumite ja ametkondade vaheline koostöö.
- Järelevalve tõhustamiseks ohustatud liikidega kauplemise üle korraldatakse igal aastal järelevalveametnikele (keskkonnainspektsiooni ja tolliametnikud, 2016. a kaasati ka politsei- ja piirivalveametnikud) CITES-teemalisi koolitusi. Internetikaubanduse, mis on maailmas üha enam probleemne valdkond, monitooring näitas, et ka Eestis on see CITES isendite osas muutumas üha laiaulatuslikumaks. Keskkonnainspektsioon (KKI) suhtleb pidevalt erinevate müügiportaalide pidajatega, et kuulutused muudetakse mitteaktiivseteks, kuni müüja esitab dokumendid kauba legaalse päritolu kohta. See on toonud kaasa ka portaalide teadlikkuse kasvu, näiteks osta.ee on üliharva CITESiga seotud kuulutus. KKI on loodud spetsiaalne järelevalve töögrupp, kes on koolitatud tegelema mh CITES juhtumite menetlemisega.

³⁶ <https://natarc.ut.ee/teenused.php>

³⁷ <https://natarc.ut.ee/systems.php>

³⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/219102018001>

- Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programm ja tegevuskava aastateks 2014–2020 kinnitati 2014. aastal³⁹. Tegevuskava hindamiseks ja uue tegevuskava ettevalmistamiseks viidi läbi küsitlus ja analüüs⁴⁰. Põhilisteks tegevusteks on olnud Biosfääriala sertifikaadi uuendamine, nõukoja kokku kutsumine ja töö organiseerimine, koostöövõrgustiku arendamine, tutvustava voldiku koostamine, ala tähistamine, ametliku logo väljatöötamine, logode kasutussüsteemi loomine ja rakendamine, rahvusvaheline koostöö EuroMabi, NordMabiga, aga ka piiriülese Põhja-Viedzeme biosfäärialaga, samuti koolidele mõeldud tegevused, biosfääri päeva tähistamine, ettevõtjate koolitus jne.
- Looduskaitse tegevuste rahastamisel on suureks abiks erinevad EL fondid. Kõige rohkem on looduskaitset rahastatud Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatava maaelu arengukava kaudu. 2007–2013 maksti **Natura 2000 aladega seotud** looduskaitse toetuseid välja kokku 38,4 mln euro ulatuses, 2014–2020 on vastav eelarve 71 mln eurot. **Sellele lisaks on rahastatud teisi keskkonnategevusi, millest mitmed täidavad ka elurikkuse kaitse eesmärgi, näiteks toetused tolmeldajate ja põllulindude soodustamiseks, mahepõllumajanduseks, põllumajanduslike geneetiliste ressursside säilitamiseks jms.** Struktuurivahenditest toetati perioodil 2007–2013 looduskaitse tegevusi 25,4 mln ulatuses, aastate 2014–2020 eelarve on 53 mln eurot. Tunduvalt on suurenenud ka LIFE programmi toetus. Kui perioodil 2007–2013 oli LIFE panus meie looduskaitse arengusse 3,6 mln eurot, siis perioodil 2014–2020 on LIFE programmist toetust saanud looduskaitse projekte 10 mln euro ulatuses, lisaks kaks LIFE integreeritud projekti, mille LIFE poolne eelarve on 21 mln eurot. Oluline on nimetatud EL fondide kasutamise jätkamine ka järgmisel rahastusperioodil (2021–2027), sest vastasel korral tuleb looduskaitse eesmärkide täitmiseks vahendeid leida kordades suuremas mahus riigieelarvest ja KIK keskkonnaprogrammist.
- **Maaelu arengukava alusel makstavad looduskaitsetoetused** (poolloodusliku koosluse hooldamise toetus; Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antav toetus; Natura 2000 erametsamaa toetus, millega kompenseeritakse metsaomanikele piirangute tõttu saamata jäänud tulu) on rakendunud efektiivselt. 2017. aastal laiendati Natura 2000 erametsamaa toetuse sihtala ka riigisisestele rangelt kaitstavatele kaitsealadele. Sellega ühtlustusid rangelt kaitstavate erametsade toetused kõikidel meie kaitstavatel aladel. Probleemiks on toetuse puudumine väljaspool Natura 2000 võrgustikku asuvate piiranguvööndite erametsaomanikele.
- Maaelu arengukava keskkonnasõbraliku majandamise toetuse taotlejad võivad põllulindude soodustamiseks jätta püsirohuma üle aasta hooldamata. Välja on töötatud piirkondlik veekaitse toetus nitraaditundlikul alal asuvatele põldudele, mida hoitakse 5-aastase kohustusperioodi jooksul rohuma või talvise taimkatte all. Samuti makstakse toetust turvas- ja erodeeritud muldadega aladele, mida hoitakse 5-aastase kohustusperioodi jooksul rohuma all või millel kasvatatakse viljapuid või marjapõõsaid. Muldade mitmekesisuse säilimine tagatakse mh läbi piisava hulga erinevate elupaigatüüpide kaitse, sellele aitab kaasa ka maaelu arengukava piirkondlik mullakaitse toetus ja poolloodusliku koosluse toetus.
- Looduskaitsealuste maade maamaksu-vabastuse süsteemi analüüsi ning loodi tehnilised abivahendid selle sujuvamaks toimimiseks. Alates 1. jaanuarist 2013 saavad KOVID maamaksu arvutamiseks vajalikud riiklike andmebaaside andmed RaMiga koostöös loodud maamaksu infosüsteemist (MAKIS). Lisatud on teenused, mis võimaldavad omavalitsustel kogu maamaksu ja selle vabastuse arvutuse ning andmete kontrolli menetluse läbi viia MAKISes. Infosüsteemi haldab Maa-amet. Kõik omavalitsused on nüüdseks infosüsteemi kasutajad.

³⁹https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/laaneeesti_saarte_biosfaari_programmiala_saastliku_arengu_programm.pdf

⁴⁰https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/kaasamiskoosolekud_mab_12-2019.pdf

- Looduskaitsealised maa, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, omandatakse riigile maaomanike avalduste alusel. Varasemalt on probleemiks olnud finantsvahendite nappusest tingitud omandamisjärjekorra pikkus. Eesmärgiks oli tagada, et maaomanikud saaksid hüvitist mõistliku aja jooksul. Kuni 2018. aastani finantseeriti looduskaitsealuste piirangutega kinnisasja omandamist ainult riigieelarvest selleks ettenähtud vahendite arvelt. 2018. aastal täiendati looduskaitseseadust, mis võimaldab lisaks riigieelarvest eraldatud vahenditele kasutada ka riigitulundusasutuse RMK eelarvelisi vahendeid, et omandada kaitstavat loodusobjekti sisaldavaid kinnisasju ning seeläbi oluliselt lühendada võõrandamise ooteaega. Täna on omandamise järjekord umbes 1 aasta.
- Omandamist reguleerivat süsteemi on täiendatud (enamhulgas kuuluvat riigile kuuluvat kinnisasja ja kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja väärtuste tasaarvestamise kaotamine; 2017. a erisuse kaotamine linnadesse, alevikesse ja parkidesse jäävate kinnisasjade osas, kus senini omandati kinnisasju sõltumata piirangute olulisusest. Pärast seda lähtutakse ka neile aladele jäävate kinnisasjade puhul omandamise võimalikkuse hindamisel kaitsekorrast tulenevate piirangute ulatusest). 08.04.2017 jõustus LKSi § 20 muudatus, mille kohaselt edaspidi, juhul kui järeelmaksuga soetatud maa omanik soovib maa looduskaitsealuste piirangute tõttu riigile võõrandada, tekib tal õigus taotleda riigilt järeelmaksu peatamist omandamise menetluse ajaks.
- Perioodil 2012–2020 (seisuga 01.10.2020) omandati 421 kinnisasja. Valdavas ulatuses on olnud tegemist metsaga kaetud kinnisasjadega. Järjekorras on 01.10.2020 seisuga 108 kinnisasja. Aastas lisandub keskmiselt 20–30 uut kinnisasja võõrandamise taotlust.
- Liikide poolt tekitatud kahju ennetamise ja hüvitamise osas on täiendatud looduskaitseseadust, lisades luiged nende rändel olevate linnuliikide hulka, kelle tekitatud kahju ning kahjustuste ennetamiseks rakendatud abinõudele tehtud kulutused osaliselt hüvitatakse. Muudatus on mõeldud eelkõige II kategooria kaitsealuse liigi väikeluige *Cygnus columbianus* kaitseks. Aastal 2019 algatati KeA juhtimisel haneliste kaitse- ja ohjamiskava koostamine, et selgitada erinevaid võimalusi hanekahjude vähendamiseks põldudel. Protsessi on kaasatud nii põllumajandustootjad kui ka haneliste eksperdid.
- Koostatud on Natura 2000 tegevuskava (*Prioritized Action Framework (PAF)*) aastateks 2021–2027, kus on toodud vajaminevad tegevused, eeldatavad maksumused ja võimalikud rahastamisallikad Natura 2000 võrgustiku kaitse korraldamiseks ja vastavate liikide ja elupaikade seisundi parandamiseks.
- Euroopa Komisjon on koostanud elurikkuse strateegia 2030, kus on esitatud ELi elurikkuse hea seisundi saavutamiseks vajalike peamiste poliitikasuundade ja meetmete esialgne ülevaade. Elurikkuse strateegia eesmärk on võtta ambitsioonikaid ELi meetmeid selleks, et peatada elurikkuse kadu ning tuua loodus oma ellu tagasi. Valitsus on kujundanud ka Eesti seisukoha, ning Euroopa Liidu nõukogu järeldused võeti vastu oktoobris 2020⁴¹.

3. Loodusvarade pikaajaline püsimine on tagatud ning nende kasutamisel arvestatakse ökosüsteemse lähenemise põhimõtteid

Tabel 3. Kolmanda eesmärgi indikaatorid

Indikaator	Baastase (2012. a)	2020. a sihttase	2020. a saavutustase
Hinnatud looduse hüvedega elupaigatüüpigruppide (sood, metsad, niidud jne) arv	0	6	5
Korrastatud jääksoode pindala ⁴²	0 ha	1000 ha	1008 ha

⁴¹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11829-2020-INIT/en/pdf>

⁴² Mõeldud on ENSV ajal kaevandatud, nüüdseks maha jäetud ja peremeheta jääksoid.

Valitud <ulukipopulatsioonide suurus<="" th=""> <th>Hunt 200, Ilves 700</th> <th>Hunt 200, Ilves 700</th> <th>Hunt 180-260, Ilves 300-420</th> </ulukipopulatsioonide>	Hunt 200, Ilves 700	Hunt 200, Ilves 700	Hunt 180-260, Ilves 300-420
Majanduslikult oluliste kalaliikide varudest heas seisus olevate kalavarude osakaal	41%	60%	45%
Toimivate ökoduktide ja väikeulukitunnelite arv	0 10	Ökodukte 4 Väikeulukitunneliteid 20	4 13

Indikaatorite saavutustaseme alusel saab hinnata, et ka kolmanda eesmärgi täitmise osas on tehtud olulisi edusamme.

Ökosüsteemiteenuste ehk looduse hüvede rahaliseks ja mitterahaliseks hindamiseks on algatatud mitmeid projekte, millest kõige mahukama tulemuse annab ELME projekt.

Jääksoode korrastamise eesmärk saab edukalt täidetud – 2020. aasta lõpuks on korrastatud 1008 ha jääksoid, lisaks on juba alustatud täiendavate ca 1500 ha jääksoode taastamistöödega. Eesti hundipopulatsioon loetakse stabiilselt heas seisus olevaks. 2019. aastal kütiti väljaantud lubade alusel 61 hunti, et populatsioon liiga arvukaks ei kasvaks. Seevastu ilvese populatsioon on viimastel aastatel olnud ebasoodsas seisundis. Heas seisus kalavarude osakaal on tõusnud, kuid ei ole siiski saavutanud ettenähtud sihttasemeid.

Ökoduktide ja väikeulukitunnelite planeerimine on muutumas üha enam suurte infrastruktuuriobjektide lahutamatuks osaks.

Olulisemad järeldused ja suuremad saavutused 3. strateegilise eesmärgi täitmisel on:

- Ökosüsteemiteenuste ehk looduse hüvede rahaliseks ja mitterahaliseks hindamiseks on algatatud mitmeid projekte, millest kõige mahukama tulemuse annab ÜF ELME (Elurikkuse sotsiaal-majanduslikult ja kliimamuutustega seostatud keskkonnaseisundi hindamiseks, prognoosiks ja andmete kättesaadavuse tagamiseks vajalikud töövahendid) projekt. Selle käigus koostatakse nelja ökosüsteemi (mets, soo, niit, põllumajanduslik ökosüsteem) seisundi ja pakutavate teenuste hindamiseks ja kaardistamiseks Eesti tingimustele sobiv ja andmestikest lähtuv metoodika ning viiakse läbi üle-eestiline baastasemete hindamine ja kaardistamine. ELME projekti osalusel on ökosüsteemiteenuste osaline hindamine teostatud ka RAM juhitava Eesti merealade planeeringu koostamise käigus. Kokkuvõttes on ELME ja Eurostati projektide baasil loodud alus nii üleriigiliseks ökosüsteemiteenuste arvestuse pidamiseks, seda nii füüsiliste väärtuste (teenusepakkumine ja kasutus) kui majanduslikes arvestustes kasutuse rahaliste väärtuste kohta. Edasine tegevus peab aitama luua riiklikult toimiva ÖST hindamise ja kaardistamise süsteemi ning lisaks majanduslikesse arvepidamissüsteemidesse viimisele seda juurutama ka planeerimisprotsessides, keskkonnamõtjude hindamisel jm. Lisaks käsitlevad ökosüsteemiteenuseid järgnevad projektid: LIFEVivaGrass (2014–2019), kus hinnati ja kaardistati niitude pakutavaid hüvesid, LIFEUrbanStorm (2018–2023) linnaökosüsteemide käsitlemiseks, veeökosüsteeme käsitlev LIFE IP CleanEst (2019–2028), ökosüsteemiteenuste ja taastuvenergeetika seoste ja konfliktide käsitlemise projekt IRENES (2019–2023). Tulemustega saab tutvuda veebilehel⁴³.
- Mere ja sisevete ökosüsteemiteenuste (looduse hüvede) kaardistamise ja hindamise meetodilised alused töötati välja Euroopa majanduspiirkonna toetusprojektis Mere ja

⁴³ <https://www.keskkonnaagentuur.ee/et/eesmargid-tegevused/projektid/elme-elurikkuse-sotsiaal-majanduslikult-ja-kliimamuutustega-seostatud>

siseveekogude ökosüsteemiteenuste määramise ja kaardistamise metodoloogia väljatöötamine aastatel 2014–2016. Projekti tulemustega saab tutvuda veebilehel⁴⁴.

- Ökosüsteemi teenuste arvestamist majanduslikes arvepidamistes on hinnatud Statistikaameti juhitud (Eurostati rahastatud) pilootprojektides, millest esimene (*Development of the land account and valuation of ecosystem services regarding grassland ecosystem services*) keskendus niitudele ja teine, 2020-2021 käimasolev (*Development of the ecosystem extent and services account*), käsitleb erinevaid ökosüsteeme ja teenuseid. Projektide üks põhi-eesmärke on testida, kuidas hinnata ökosüsteemiteenuste kasutust ja siduda see riikliku rahvamajandusliku arvepidamisega. Nimetatud projektid aitavad kaasa riikliku ökosüsteemide seisundi ja ökosüsteemiteenuste arvepidamissüsteemi loomisele.
- Maapõueseadust on täiendatud ning turba kasutusmäärade kehtestamiseks on väljatöötatud uued põhimõtted – ministri määrusega „Kaevandamisega rikutud ja mahajäetud turbaalade ning kaevandamiseks sobivate turbaalade nimekiri“ kinnitati potentsiaalselt kasutatavate turbaalade nimekiri, kuhu kuuluvad vaid juba inimtegevuse poolt osaliselt või täielikult rikutud turbaalad. Samas ei tähenda ala kuulumine sellesse nimekirja automaatselt kaevandamisvõimalust, vaid loa väljaandmiseks on igal juhul vajalik KMH protsess, mille käigus selgub kaevandamise võimalikkus. Vastavalt maapõueseaduse muudatustele ja kasutatavate turbaalade nimekirja kinnitamisele täpsustati vastava määrusega ka turba aastaseid kasutusmäärasid.
- Mahajäetud kaevandamisalade korrastamiseks ühtsete põhimõtete loomiseks on alustatud Kaevandamis- ja uuringualade korrastamise käsiraamatu koostamist. 2015. a valiti välja esmajärjekorras korrastatavad rikutud turbaalad ja lepiti kokku metoodika nende korrastamiseks. ÜF rahastuse abil on 2020. a lõpuks taastamistööd tehtud 1008 ha ja alustatud rohkem kui 1500 hektaril mahajäetud turbaaladel, eelkõige riigimaadel. Edaspidi on vaja leida lahendused ka teiste, seni korrastamata mahajäetud turbaalade korrastamiseks.
- Muldade mitmekesisuse säilimine tagatakse läbi piisava hulga erinevate elupaigatüüpide kaitse, sellele aitab kaasa ka Maaelu arengukava piirkondlik mullakaitse toetus ja poolloodusliku koosluse toetus.
- 2013. a vastu võetud jahiseadusega keelustati keskkonnale ohtlike mürgiste pliihaavlite kasutamine veelinnujahil. Loodusesse sattunud plii, mis on lindudele surmav juba väga väikeses koguses, ohustab eelkõige röövlindude, kes söövad sageli metsa jäetud jahipraaki, sh veelinde jms. Pliimoonaga jahitud ulukiliha tarbimine võib ohustada ka inimese tervist, kuna pliiil on negatiivne mõju praktiliselt kõigile elundsüsteemidele, sh vaimsetele võimetele. On toimunud mitmeid tutvustusüritusi plii kahjuliku toime selgitamiseks (mh jahimehed, tervishoiutöötajad). 2020. a septembris hääletas EL REACH komitee⁴⁵ pliihaavlite märgaladel kasutamise keelustamise poolt. Selle järgi ei tohi kahe aasta pärast enam pliihaavleid märgaladel ja märgaladest 100 meetri raadiuses kasutada. Veelinnujaht pliihaavlitel oli Eestis keelatud juba 2013. aastast, kuid uus piirang laieneb ka teistele liikidele. REACH määrus pakub kaks võimalust: 1) keelustada pliihaavlite kasutamine märgaladel ja nende piirist 100 m raadiuses hiljemalt 24 kuu jooksul või 2) annab liikmesriigile, kus märgalad on üle 20% territooriumist õiguse täiendavalt keelustada pliihaavlite turule laskmine/kasutamine oma territooriumil täielikult hiljemalt 36 kuu jooksul.
- Eesti hundipopulatsioon loetakse stabiilselt heas seisus olevaks. 2019. aastal kütiti väljaantud lubade alusel 61 hunti. 2020. aastal kinnitati hundi küttimismahuks 140 looma, et ohjata hundi arvukust ja selle kaudu vähendada ning ennetada kiskjakahjustusi. Seevastu ilvese populatsioon on viimastel aastatel olnud ebasoodsas seisundis. Selle põhjuseks on 2009–2011 rasketest talvedest tingitud ilvese peamise saaklooma (metskitse) arvukuse

⁴⁴ <http://www.etc.ee/labiviidud-projektid/ecosystem-services/aruanne>

⁴⁵ REACH komitee tegeleb kemikaalide registreerimise, hindamise, autoriseerimise ja piiramisega.

drastiline langus, millest ilves pole siiani toibunud, kuigi metskits on jõudsalt taastunud. Kõige väiksem oli ilvese populatsioon 2013. aastal. Ilvese ebasoodne seisund on ka põhjus, miks tema küttemiskvoot on viimastel aastatel olnud null.

- Hüljeste poolt kalavarudele tekitatud kahjustuste leevendamiseks on alates 2015. aastast lubatud pidada jahti hallhülgele. Küttemiskvoot on maksimaalselt 1% eelneval seireaastal loendatud isenditest, mis on umbes 40-50 isendit aastas. Aastatel 2015–2019 on kütitud kokku 67 hüljest ehk alla kolmandiku kvoodist.
- Heas seisus kalavarude osakaal on tõusnud, kuid ei ole siiski saavutanud ettenähtud sihttasest. Majanduslikult oluliste kalaliikide osas jälgitakse 38 populatsiooni (varu) olukorda. Aastatel 2017–2018 oli eesmärgist saavutatud 50%. 2019. a langesid heast olukorrast halba kaks varu – Pärnu lahe ahven ja Läänemere lest. Ahvena kudumine pole mitu aastat hästi õnnestunud ja tugevad põlvkonnad pole moodustunud. Läänemere lesta halb olukord on seotud Läänemere üldise kesise seisundiga. Kalavarude olukorra parandamisega tegeletakse lisaks püügivõimaluste kehtestamisele ka läbi kontrolli- ja järelevalve. Püügikoormus on suurim probleem rannapüügis ja selle vähendamine panustab mõlema varu paranemisse. Ühtlaselt hästi läheb Läänemere kilul ja nii Läänemere avaosa kui ka Liivi lahe räimel, väga hästi läheb meriforellil, Peipsi järve ahvenal, Peipsi järve latikal ja Peipsi järve särjel ning Võrtsjärve kohal ja Võrtsjärve latikal. Pärnu lahe vimb on tõusnud heast seisust väga heasse seisu.
- Viimastel aastatel on suurte infrastruktuuriobjektide rajamise vältimatuks osaks saanud vältimis-, leevendus- ja kompenseerimismeetmete planeerimine. Elustiku killustumise ärahoidmiseks valmis 2013. aastal Eesti esimene ökodukt Tallinn-Tartu maanteel. Aastatel 2017–2020 rajati veel 3 ökodukti (põhimaantee nr 2 Kose–Võõbu lõigule 2 ja põhimaantee nr 4 Ääsmäe-Kernu lõigule 1 ökodukt). Toimivaid väikeloomatunneleid, mida kasutavad nii väikeimetajad kui ka näiteks kahepaiksed, on Eesti teedele rajatud 13. Lisaks on rajatud 13 tunnelit kahepaiksetele, 5 sillaalust kallasrada ning 3 samatasandilist elektrooniliste ulukituvastus- ja hoiatussüsteemidega ülekäigukohta (nn tarakatkestust). Uute ökoduktide ja loomaläbipääsude projekteerimisel ja rajamisel on hakatud senisest enam arvestama nende kvaliteetse toimimise tagamisega.
- Eluslooduse pääste plaan kinnitati KeA peadirektori käskkirjaga 20.12.2013. See on ühildatud PPA koostatud „Ulatusliku merepäästesündmuse ning nafta- ja keemiareostuse hädaolukorra lahendamise plaaniga“ (HOLP), mis on valminud 2020. aastal.
- Rakendatavad looduskaitsemeetmed panustavad ka kliimamuutustega kaasnevate keskkonnatingimuste muutuste leevendamisse – sidus toimivate ökosüsteemidega kaitsealade võrgustik, elupaikade (eelkõige süsinikku intensiivselt siduvate elupaikade, näiteks soode) taastamine jpm loovad kliimamuutuste mõju pehmendamiseks tõhusa loodusliku puhvri. Need tegevused panustavad oluliselt 2017. aastal Riigikogus kinnitatud visioonidokumendi Kliimapoliitika põhialused aastani 2050 täitmisesse. 2017. a kinnitas Vabariigi Valitsus Eesti kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 koos selle juurde kuuluva rakendusplaaniga (KOHAK). Kliimamuutustega kohanemise arengukava raames täpsustatakse mh kliimamuutuste mõju invasiivsete liikide levikule ning tundlikele liikidele ja elupaikadele. kliimamuutuste.
- MKMi juhtimisel on välja töötamisel ühtsed piirangud ja tingimused taastuenergeetikaga kaasneva negatiivse keskkonnamõju minimeerimiseks ning vastava käsiraamatu koostamine. Selle valdkonna ühtse poliitika kujundamise aluseks on esmalt rahvusvahelised kokkulepped. Eestis tulenevad piirangud erinevatest õigusaktidest (sh LKS, veeseadus, riigikaitsealased piirangud jm), mis riigi tasemel tingimusi seavad. 2021. aasta algul valmib eeskätt KOVidele ja planeerijatele suunatud käsiraamat taastuenergeetika planeerimiseks ja hilisemaks loastamiseks. Selles sisalduvad ka kriteeriumid, millest lähtuvalt objekte kavandada (sh nn keelualad, kuhu neid objekte kavandada ei saa), potentsiaalsed keskkonnamõjud ning samuti peamised

leevendusmeetmed erinevate negatiivsete mõjude vältimiseks või vähendamiseks. Taastuvenergeetika käsiraamatus käsitletakse nii tuule kui ka päikeseenergeetikat.

- Laevalainete murrutav tegevus on kõige teravamalt päevakorral olnud Tallinna lahe piirkonnas, kus Tallinn-Helsingi laevaliini kiir-laevade tekitatud lainetus on lõhkunud nii randu kui kahjustanud sadamates seisnud väikelaevu ja -paate. Kuna kiir-laevalainete tihe rida saabub kaldale alles 15-20 minutit pärast kiir-laeva enese möödumist ning need lained on looduslikest palju tugevamad, võib see osutada eluohtlikuks ka suplejatele ja puhkajatele. Kiir-laevade tekitatud lainetuse mõju ja ulatuse uuringuid tehti Tallinna lahes 2000. aastate alguses ning 2008. aastaks olid kõige kahjustavamad laevad käigust maha võetud. Uuesti tekkis kiir-laevade tekitatud murrutusprobleem randades päevakorda 2014. a kui liinile tuli Viking Faster. Leiti, et lisaks erosioonile mõjutavad kiir-laevalained põhjasetete liikumist ja mereelustikku (sh kalastikku). Nii varasemate uuringute tulemusena kui lainetuse uute uuringutega (TTÜ Meresüsteemide instituudi pidevmõõtmised Tallinna lahes Vahemadalal) pakuti esmaseks lahenduseks laevade liikumiskiiruse piiramist Tallinna lahes. Samuti määratleti modelleerimisega lokaalse veetõusu poolt ohustatud piirkonnad Tallinnas, kus tuleks inimesi hoiatada ohtliku äkklainetuse eest. Kuna lõhkuvaid laineid tekitanud kiir-laevad võeti käigust maha (Viking Faster lõpetas 2017. a sügisel) ja probleem kadus, polnud vajadust täiendavaid meetmeid rakendada.
- Lisaks laevade tekitatud lainetusele kerkivad päevakorda järjest enam kliimamuutustest tulenevad mereveetaseme muutused ning sagenevad tormid, mis samuti kahjustavad ja erodeerivad randu. Riikliku keskkonnaseire programmi mereseire allprogrammis jälgitakse looduslike rannaprotsesse ja nende muutusi alates 1994. aastast. Mererannikute seire eesmärk on looduslike ja antropogeensete faktorite mõjul toimuvate rannaprotsesside (kulutus ja kuhjumine) jälgimine ja arengusuundade selgitamine. Seire käigus jälgitakse rannavööndis setete liikumist, litodünaamilisi protsesse ja prognoositakse muutusi, et anda soovitusi rannikualade maakasutuse optimaalseks planeerimiseks ja hinnata kliimamuutuste mõju (sh määratleda üleujutusohuga piirkonnad). Lisaks riiklikele seiretegevustele toimuvad erinevad teadusuuringud merevee taseme, hoovuste ja lainetuse uurimiseks, modelleerimiseks ning ohtlike olukordade (sh üleujutuste ulatuse) prognoosimiseks.